

Kas Latvijai jādara, lai panāktu Lietuvas un Igaunijas labklājības līmeni?

Dr. Oļegs Krasnopjorovs
Galvenais ekonomists, Latvijas Banka
LANĪDA Profesionāļu kluba vebinārā, 13.02.2026.

Ekonomikas izaugsmes trīs fundamentālie jautājumi

1) Kāpēc vienas valstis ir bagātas, citas – nabagas?

- Šveice un Indija.

2) Kāpēc ienākumu līmenis ar laiku pieaug?

- pēdējo 200 gadu laikā visās valstīs.

3) Kāpēc ienākumu pieaugums dažās valstīs ir straujāks nekā citur?

- Ķīna un Argentīna.

ON THE MECHANICS OF ECONOMIC DEVELOPMENT*

Robert E. LUCAS, Jr.

University of Chicago, Chicago, IL 60637, USA

Received August 1987, final version received February 1988

This paper considers the prospects for constructing a neoclassical theory of growth and international trade that is consistent with some of the main features of economic development. Three models are considered and compared to evidence: a model emphasizing physical capital accumulation and technological change, a model emphasizing human capital accumulation through schooling, and a model emphasizing specialized human capital accumulation through learning-by-doing.

I do not see how one can look at figures like these without seeing them as representing *possibilities*. Is there some action a government of India could take that would lead the Indian economy to grow like Indonesia's or Egypt's? If so, *what*, exactly? If not, what is it about the 'nature of India' that makes it so? The consequences for human welfare involved in questions like these are simply staggering: Once one starts to think about them, it is hard to think about anything else.

Vai valdība varētu izdarīt kaut ko, kas ļautu Latvijas ekonomikai pārskatāmā nākotnē sasniegt Lietuvas un Igaunijas, bet pēc tam arī Vācijas ienākumu līmeni? Ja jā, tad ko tieši? Ja nē – kas tā ir par Latvijas īpatnību, kas nosaka hronisko ekonomisko atpalcību no kaimiņvalstīm?

Diez vai pastāv kādi citi jautājumi, atbildes uz kuriem Latvijas sabiedrības materiālai labklājībai spētu dot vēl lielāku pienesumu.

Lucas in 1996

Born	Robert Emerson Lucas Jr. September 15, 1937 Yakima, Washington, U.S.
Died	May 15, 2023 (aged 85) Chicago, Illinois, U.S.

Academic career

Institution	Carnegie Mellon University University of Chicago
Field	Macroeconomics
School or tradition	New classical macroeconomics
Alma mater	University of Chicago (BA, PhD)
Doctoral advisor	H. Gregg Lewis Dale W. Jorgenson
Doctoral students	Marcel Boyer [fr] Costas Azariadis Jean-Pierre Danthine Boyan Jovanovic Paul Romer Esteban Rossi-Hansberg Benjamin Moll
Contributions	Rational expectations Lucas critique
Awards	Nobel Memorial Prize in Economic Sciences (1995)

Roberts Lukass,
Nobela prēmijas laureāts ekonomikā
1988. gadā:

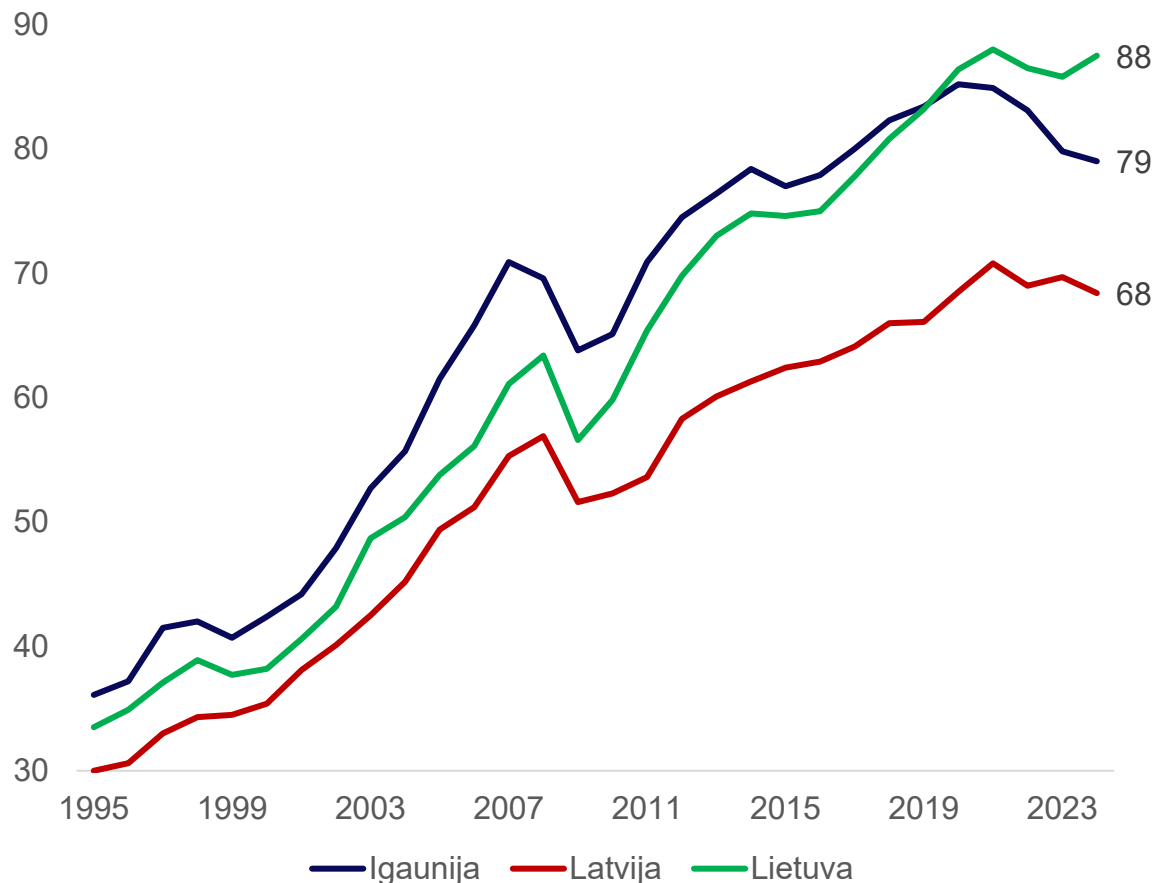
**Pagāja 30 gadi...
"The Economist"
publikācija
2018. gadā**

Saharan ones. Robert Lucas, a Nobel prizewinning economist, once wrote that after you have started to think about the gap between poor and rich countries it is hard to think about anything else. Economists understand even less about economic growth than about business cycles. But the profession has done too little to address this failure or to understand its implications.

Economists have precious few hard facts about growth. They know that sustained growth in GDP per person only started in the 18th century. They know that countries can become rich only by growing steadily over long periods. They know that in some fundamental way growth is about using new technologies to become more productive and to uncover new ideas. Beyond that, almost everything is contested.

Kas Latvijai jāizdara, lai labklājības ziņā panāktu Lietuvu un Igauniju?

Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju Baltijas valstīs
(% no ES 27 valstu vidējā līmeņa; pēc pirktspējas paritātes)

2% gadā – tik liela vidēji bija Latvijas ekonomikas (IKP) izaugsme pēdējo 10 gadu laikā.

Šādi turpinot Lietuvu un Igauniju labklājības ziņā nepanāksim nekad.

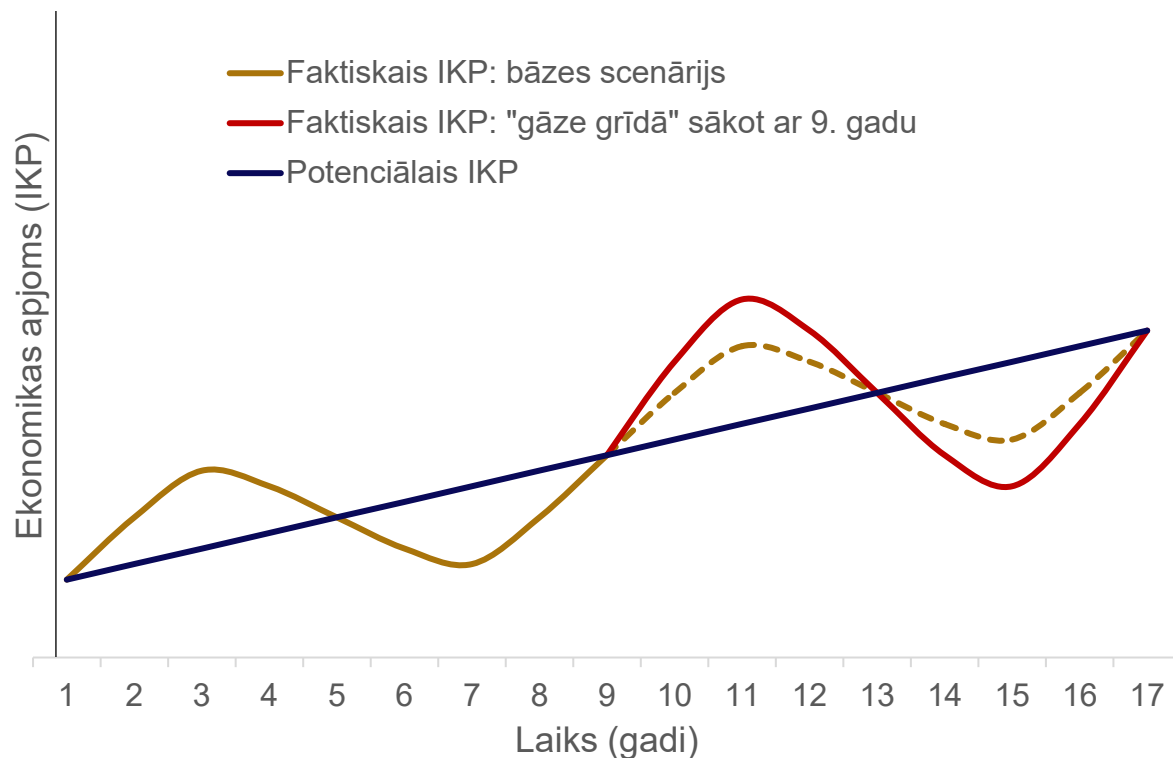
Jebkuras valsts ekonomiskā izaugsme pamatojas uz:

- Investīcijām
- Inovācijām
- Cilvēkkapitālu

Ja visi to zina, kāpēc Latvijas ekonomikas izaugsme joprojām atpaliek?

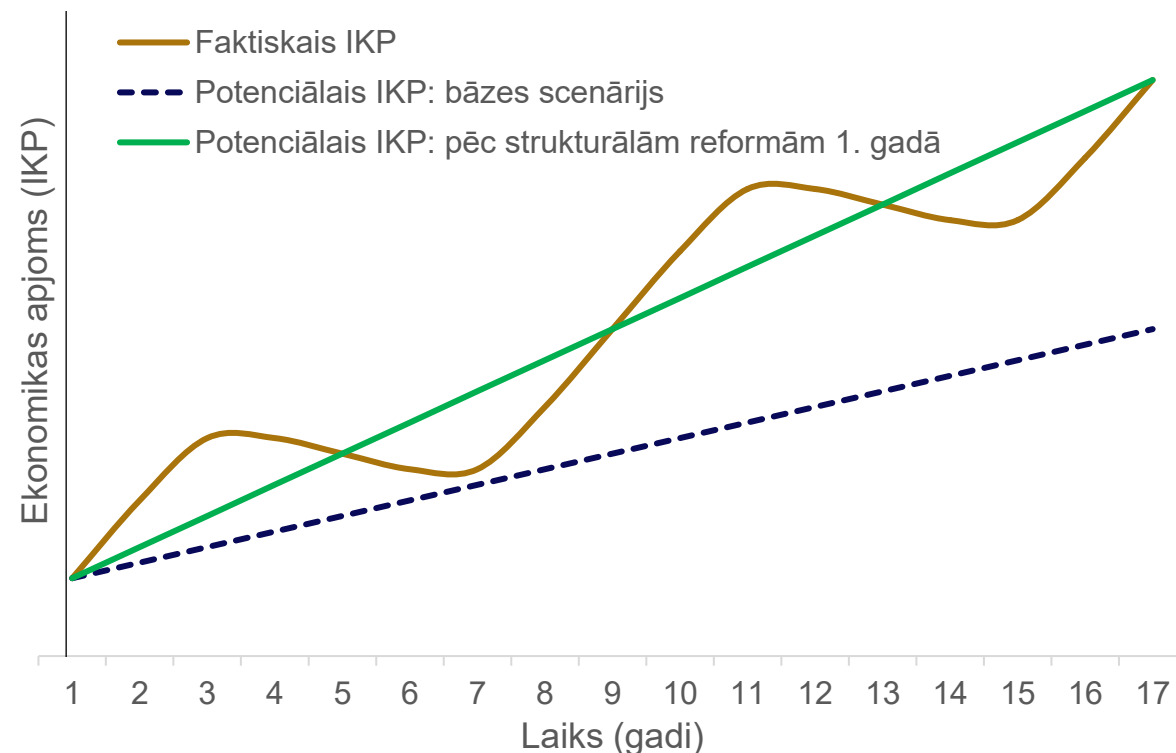
Stimulēt ekonomiku īstermiņā ir vienkārši, bet bezjēdzīgi. Veicināt ilgtermiņa ekonomikas potenciālu ir grūti, bet nepieciešami.

"Gāze grīdā" – ekonomikas stimulēšana uz valsts budžeta deficīta rēķina

Īstermiņā rada ekonomikas uzplaukuma ilūziju, var ↑ popularitāti un palīdzēt uzvarēt vēlēšanās. Bet faktiski tikai palielina ekonomikas cikla amplitūdu.

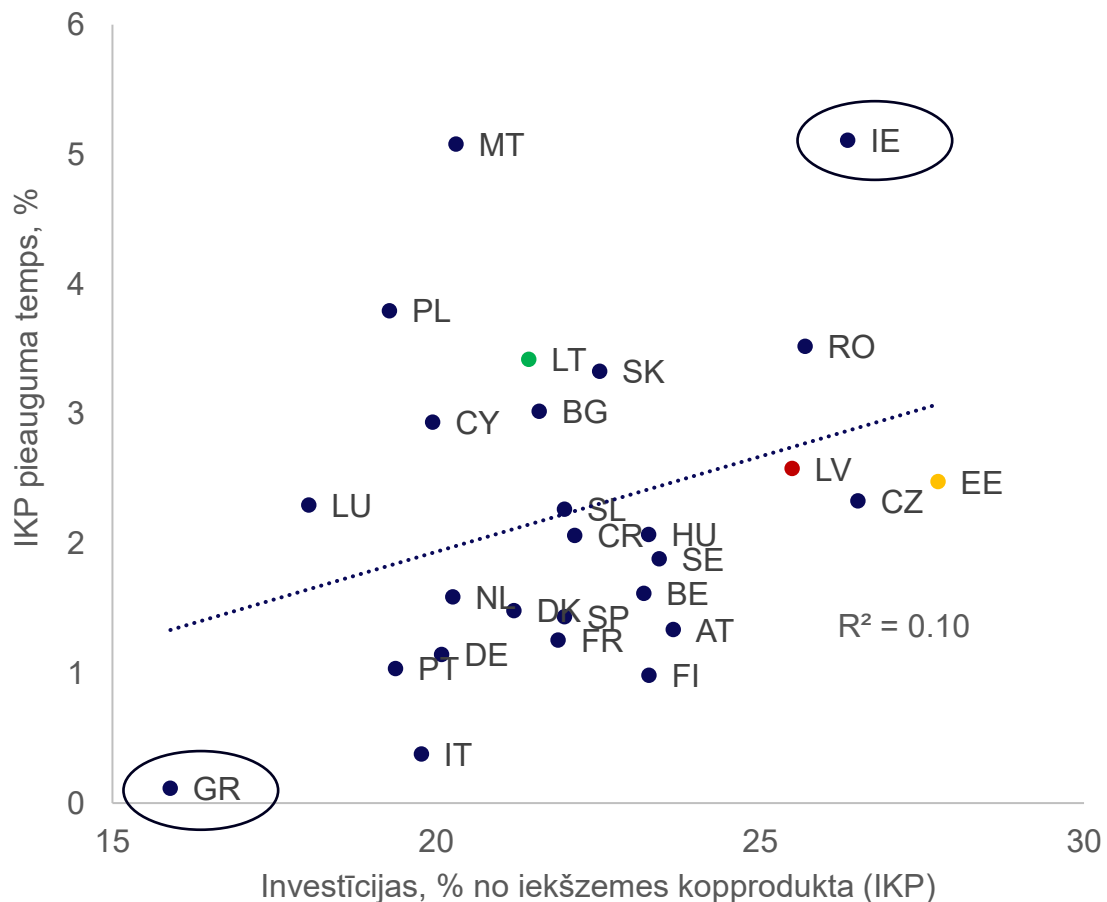
Ilgspējīga ekonomikas attīstība – mazs solītis uz priekšu katru dienu

Īstermiņā ietekme nav pamanāma, vēlētājs to sava makā nejūt. Bet faktiski tieši tas nosaka valsts ekonomiskās attīstības virzienu.

#1. Investīcijas. Sakarība starp investīcijām un ekonomikas izaugsmi ir pārsteidzoši vāja

Investīcijas un ekonomikas izaugsme
(2004. – 2024. gadā vidēji)

Kāpēc vairāk investīciju ne vienmēr ir labāk:

1. Investīcijas ir ieguldītie resursi, ne sasniegtais rezultāts.

Tilts X

100 milj. €

Tilts X

200 milj. €

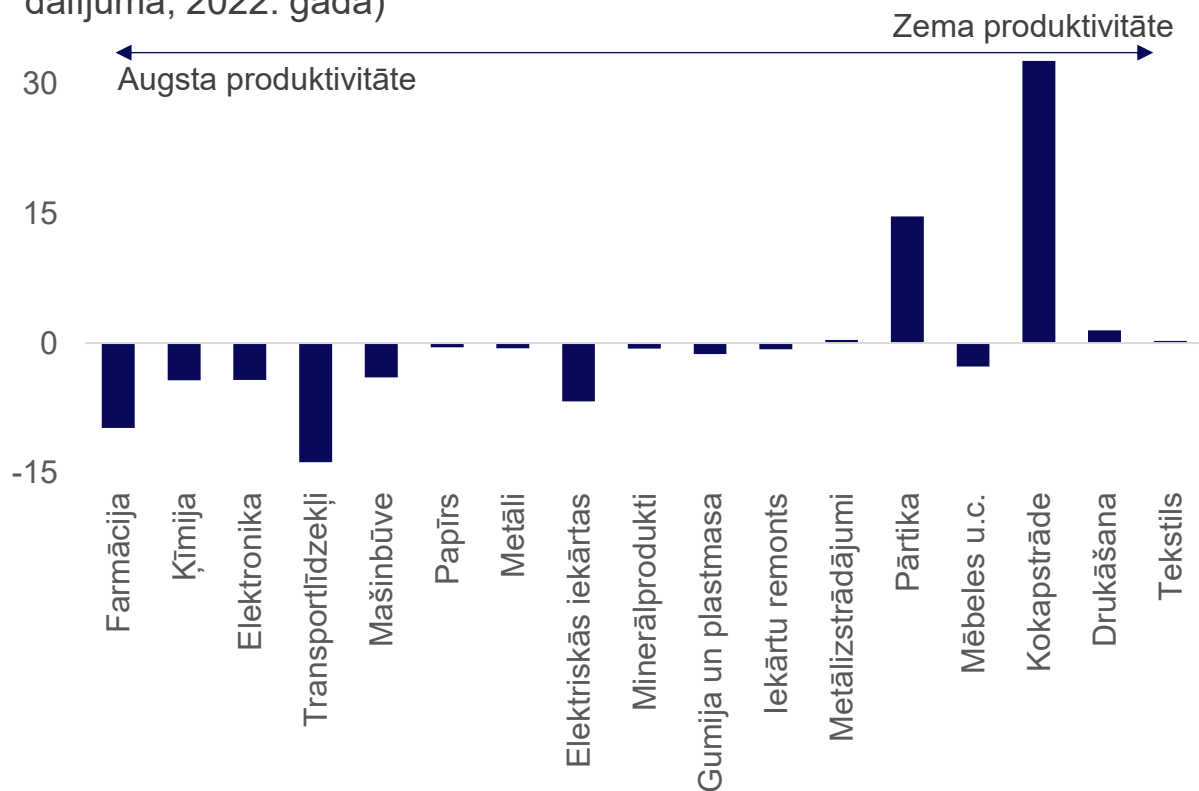
2. Ne visi investīciju projekti vispār ir jārealizē.

Tiltiem uz nekuriem ilgtermiņa ekonomiskā atdeve ir nulle – vienalga cik dārga (vai izmaksu efektīva) bijusi tā uzbūve.

=> izšķiroši svarīgs ir ne tikai investīciju apjoms, bet arī investīciju atdeve (struktūra) un izmaksu efektivitāte.

Latvija maz investē jomās ar lielāko inovāciju potenciālu

Investīciju struktūras atšķirības starp Latviju un valstīm ar lielāko rūpniecības daļu investīcijās* (procentu punktos; rūpniecības nozaru dalījumā; 2022. gadā)

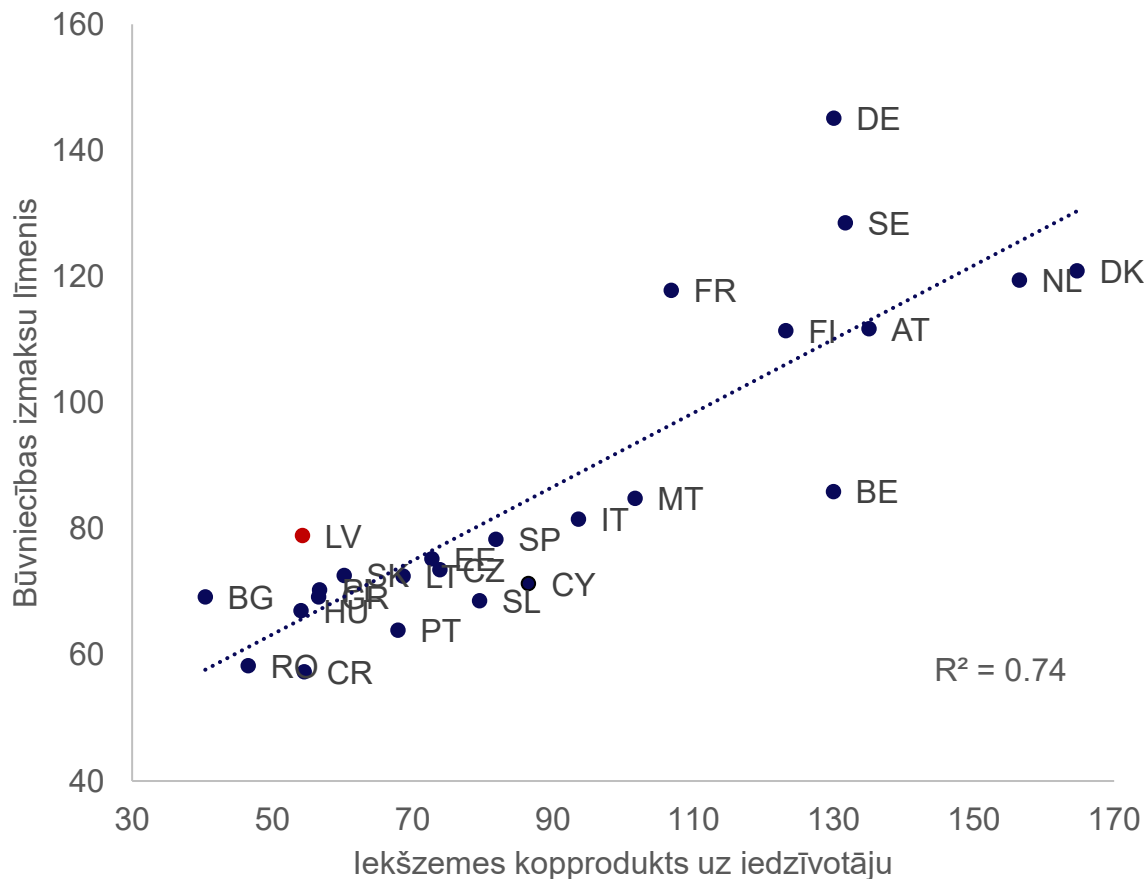
Latvija ieņem 2. vietu ES (pēc Grieķijas) pēc lauksaimniecības un valsts pārvaldes daļas investīciju struktūrā:

- Tās nav nozares ar augstāko produktivitāti vai lielu inovāciju potenciālu;
- Apstrādes rūpniecībā ieguldām tikai 10% no visām investīcijām, kas ir ļoti maz;
- Arī šo naudu pamatā ieguldām apakšnozarēs kurās specializējamies jau šodien un kurās darba ražīguma celšanas iespējas ir ierobežotas;
- Apakšnozarēs ar lielākām produktivitātes celšanas iespējām ieguldām mazāk nekā citas valstis.

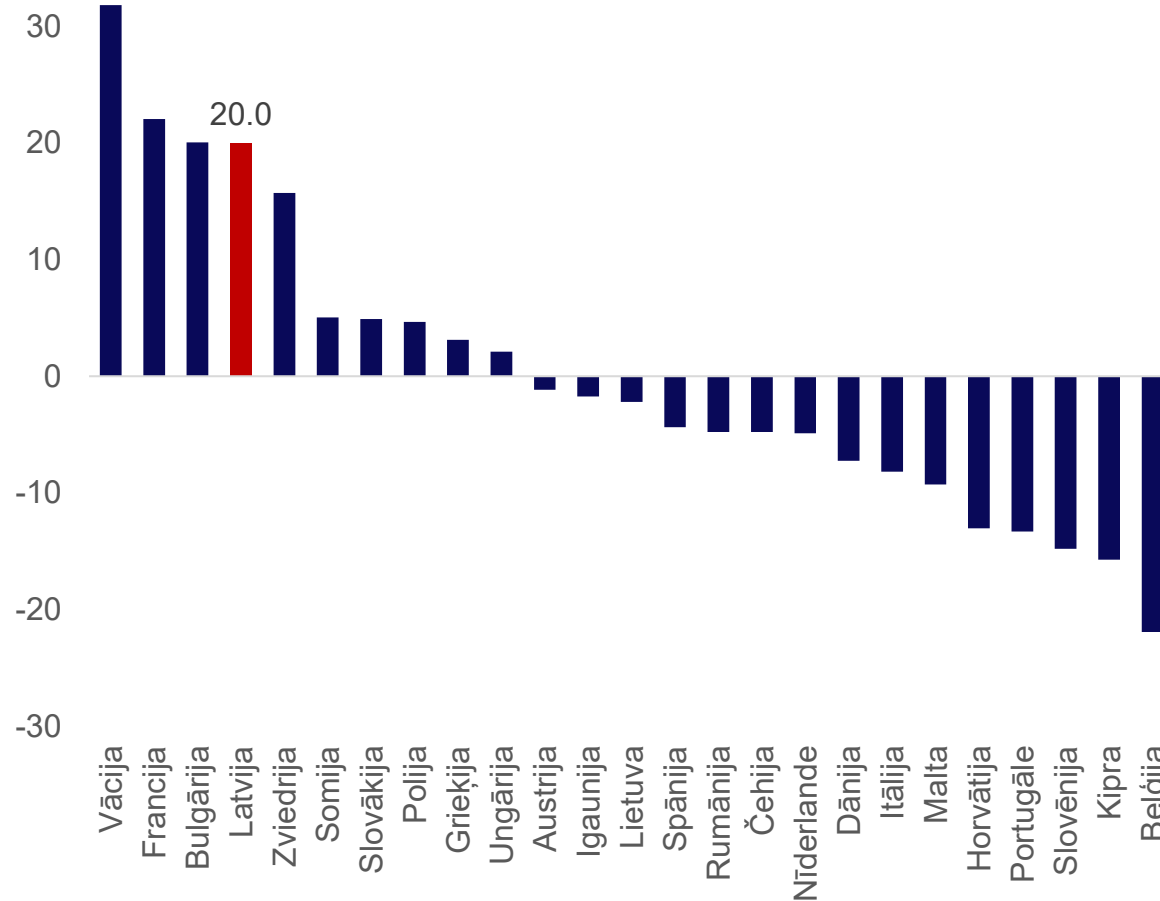
* Rūpniecības nozares ir sarindotas pēc produktivitātes ES valstīs (2019. – 2022. gadā; vai iepriekšējos gados, ja dati nav pieejami). Valstis ar lielāko rūpniecības daļu investīcijās ir Īrija, Ungārija, Slovākija un Čehija (investīciju dati rūpniecības apakšnozaru dalījumā nav pieejami par Slovēniju un Poliju).

Būvniecības izmaksas Latvijā par 20% lielākas nekā vajadzētu

Būvniecības izmaksu līmenis un iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju (2024. gadā)

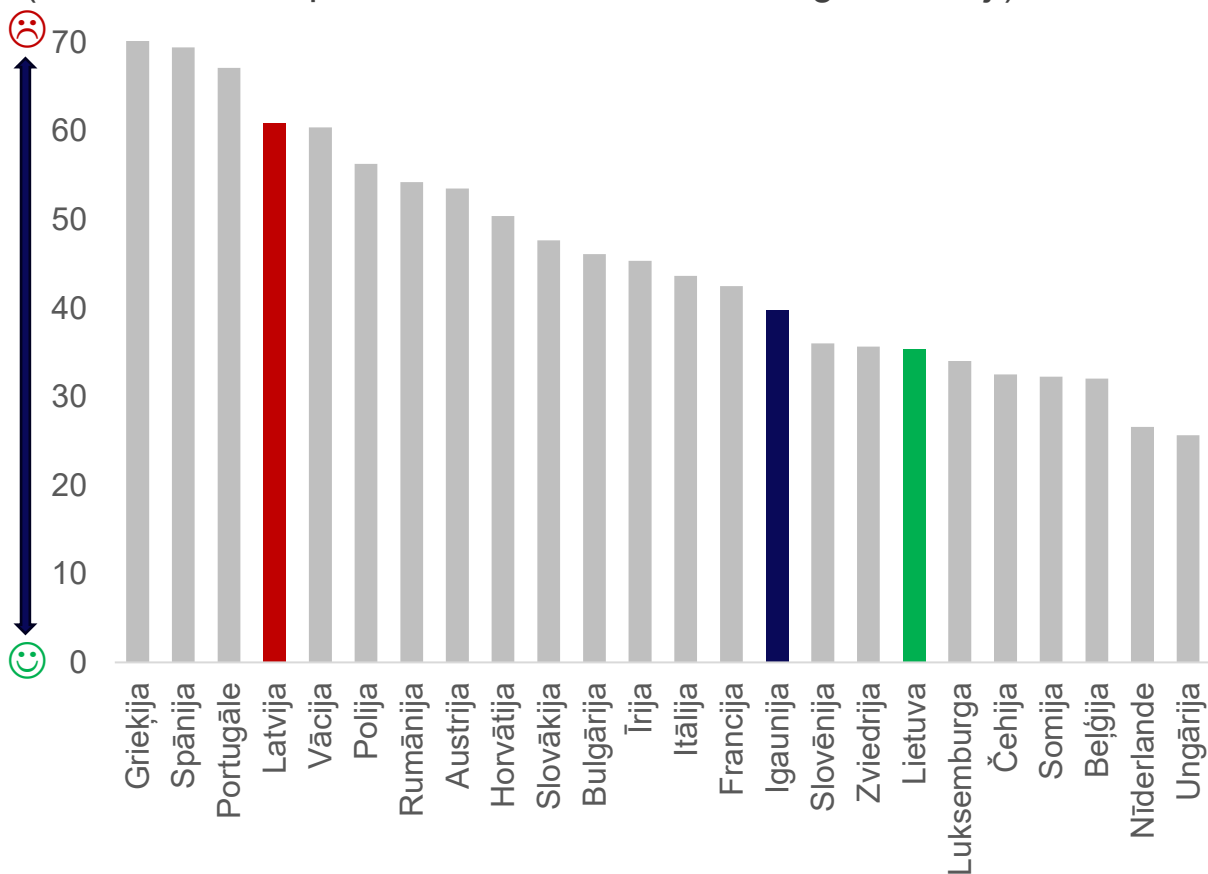

Atšķirība starp faktisko un ienākumiem atbilstošo būvniecības izmaksu līmeni (%; 2024. gadā)

Būvniecības izmaksas Latvijā sadārdzina būvniecības birokrātija, korupcija un ES fondu apguves pārrāvumi

Biznesa regulējums būvniecībā ir šķērslis ilgtermiņa investīcijām*
(indekss; 0-100 punktu skala; 2023. – 2024. gada vidēji)

Baltijas valstu rangs Korupcijas uztveres indeksā
(*Transparency International, 2024.gads*)

Latvija	Igaunija	Lietuva
14	7	12

Baltijas valstu rangs valdības investīciju stabilitātē (2015.-2023.g.)**

Latvija	Igaunija	Lietuva
20	17	14

** Valdības investīciju (% no IKP) standartnovirze.

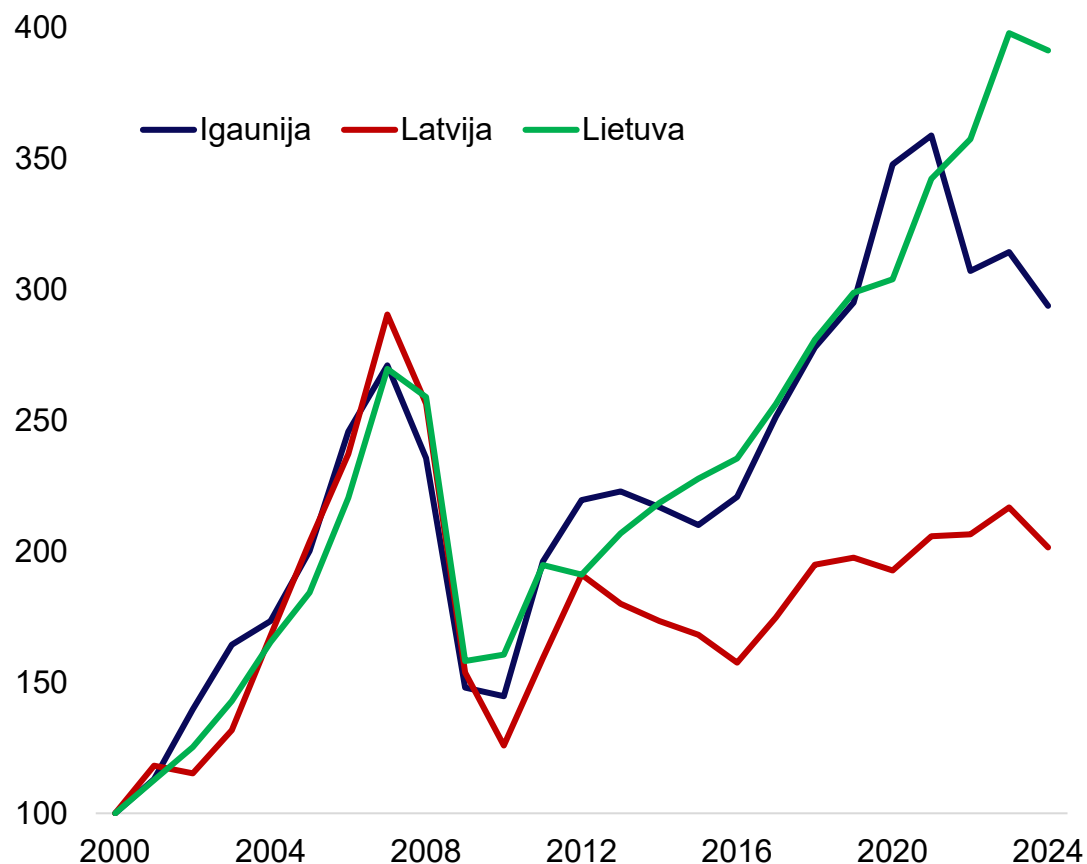
Ar investīciju šķēršļu noņemšanu mazinot būvniecības izmaksas par 20% un ieguldot investīcijās to pašu naudu, var paātrināt Latvijas IKP pieauguma tempu **par 0.4 procentu punktiem gadā.**

* Uzņēmumi, kas norādīja, ka tas ir liels šķērslis, reizināti ar koeficientu 1. Savukārt uzņēmumi, kas norādīja, ka tas ir neliels šķērslis, reizināti ar koeficientu 0.5.

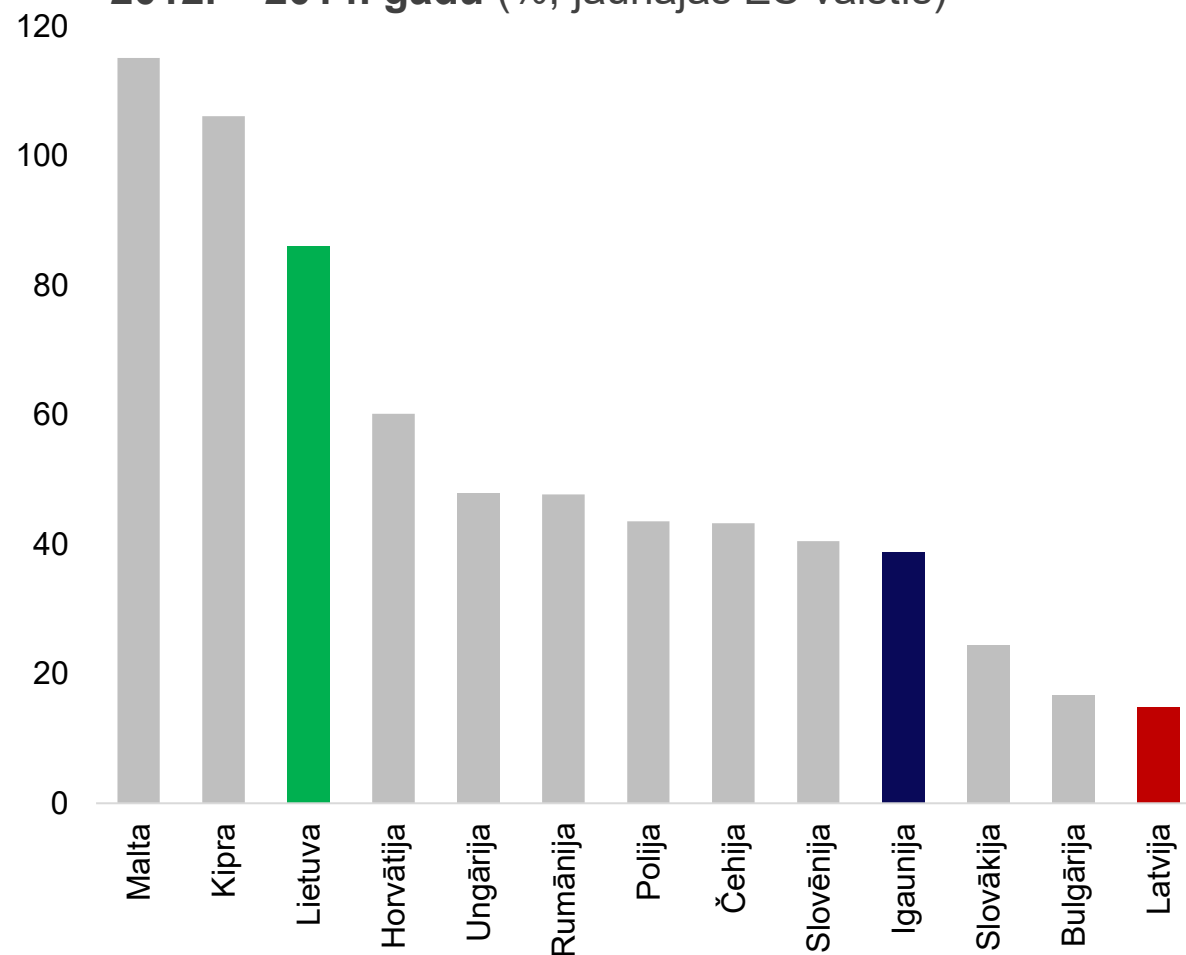
Iespējas paaugstināt investīciju apjomu ir acīmredzamas

Investīcijas pamatlīdzekļos (2015. gada cenās)

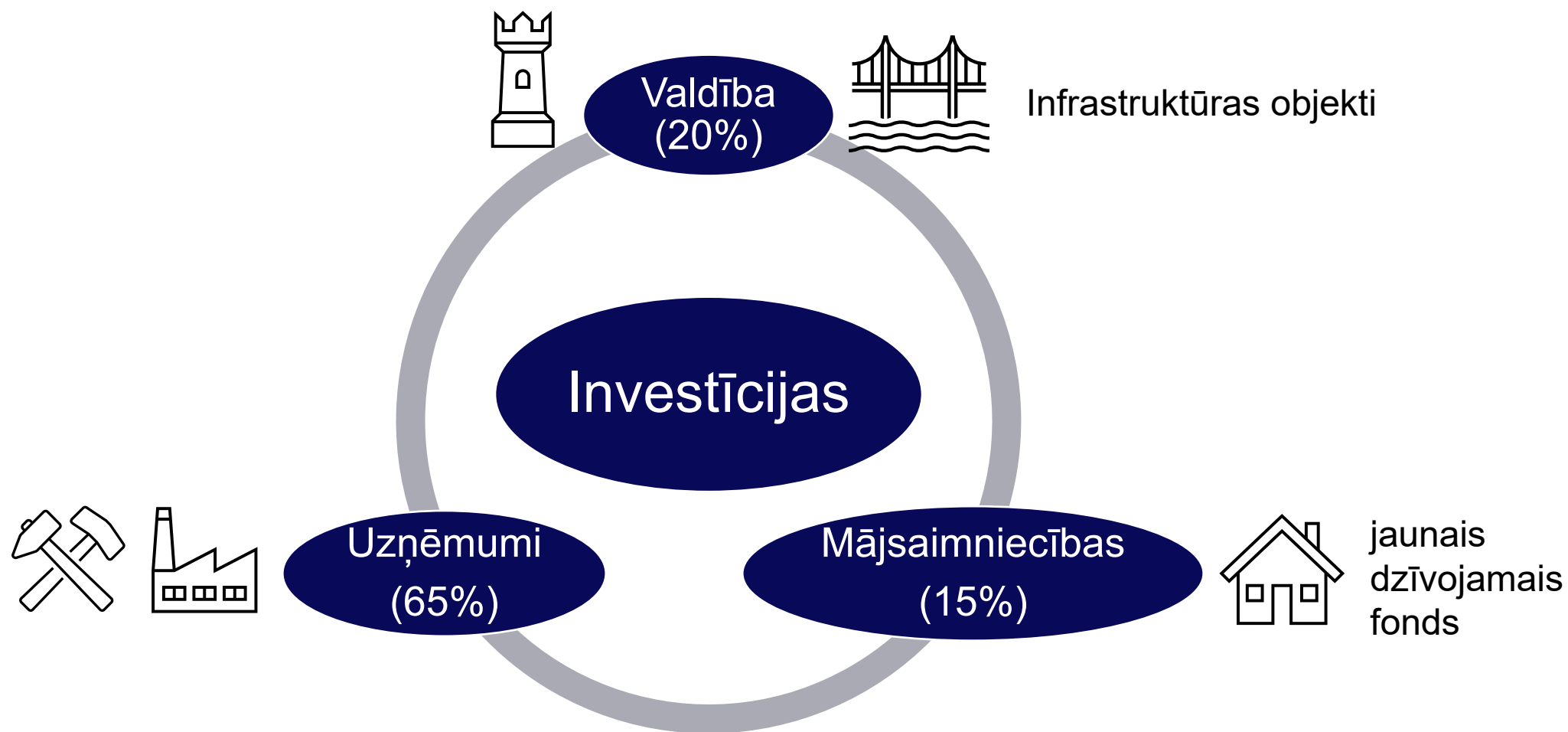
Indekss; 2000. gadā = 100 (Baltijas valstīs)

Pieaugums 2022. – 2024. gadā salīdzinājumā ar 2012. – 2014. gadu (%; jaunajās ES valstīs)

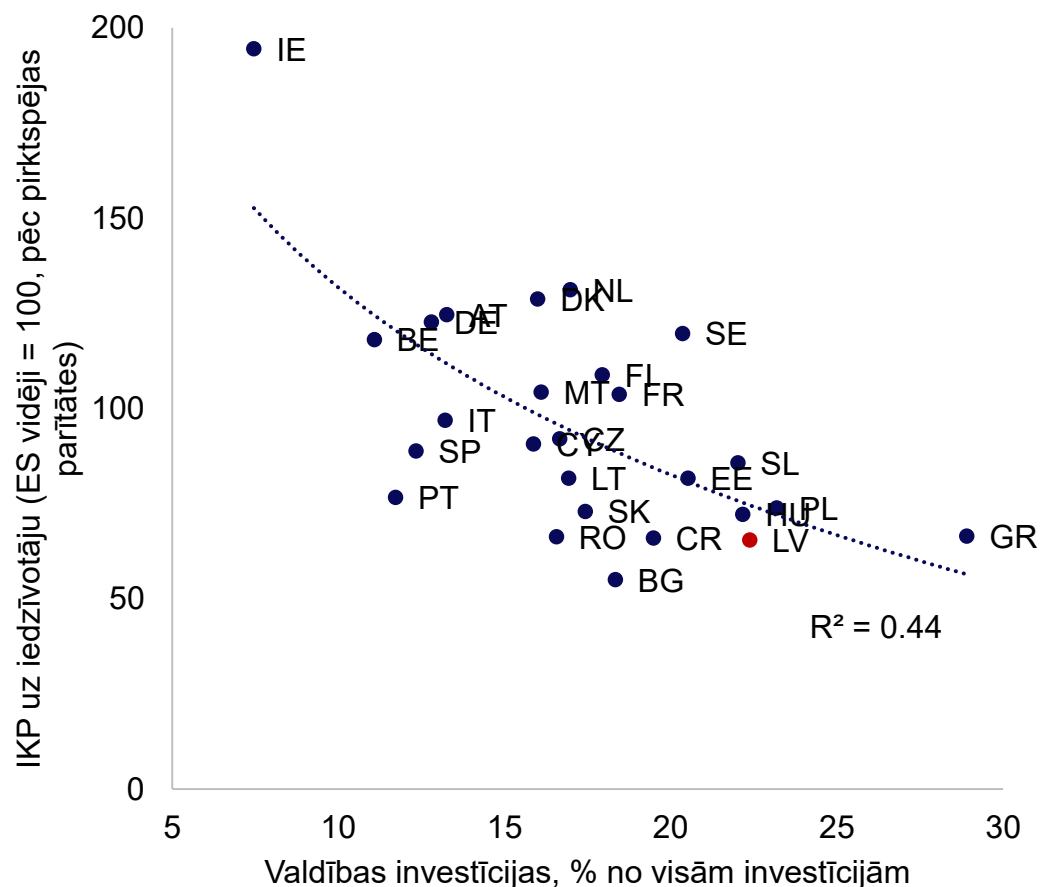

Kurš no ekonomikas aģentiem investē nepietiekami?

Valdības investīcijās esam līderos, bet ilgtermiņā balstīt uz tiem ekonomisko izaugsmi nevarēs

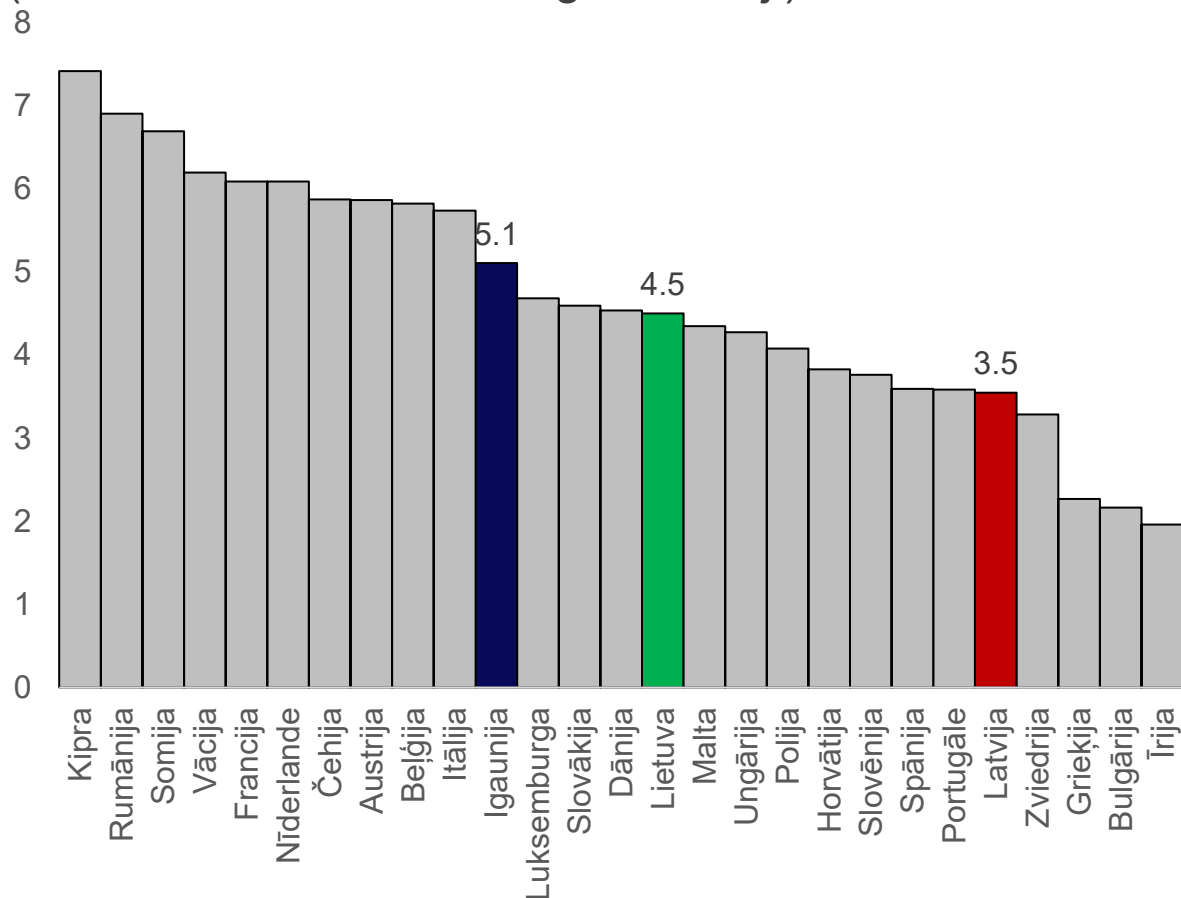
Valdības investīciju daļa un ienākumu līmenis ES valstīs
(2014. – 2023. gadā vidēji)

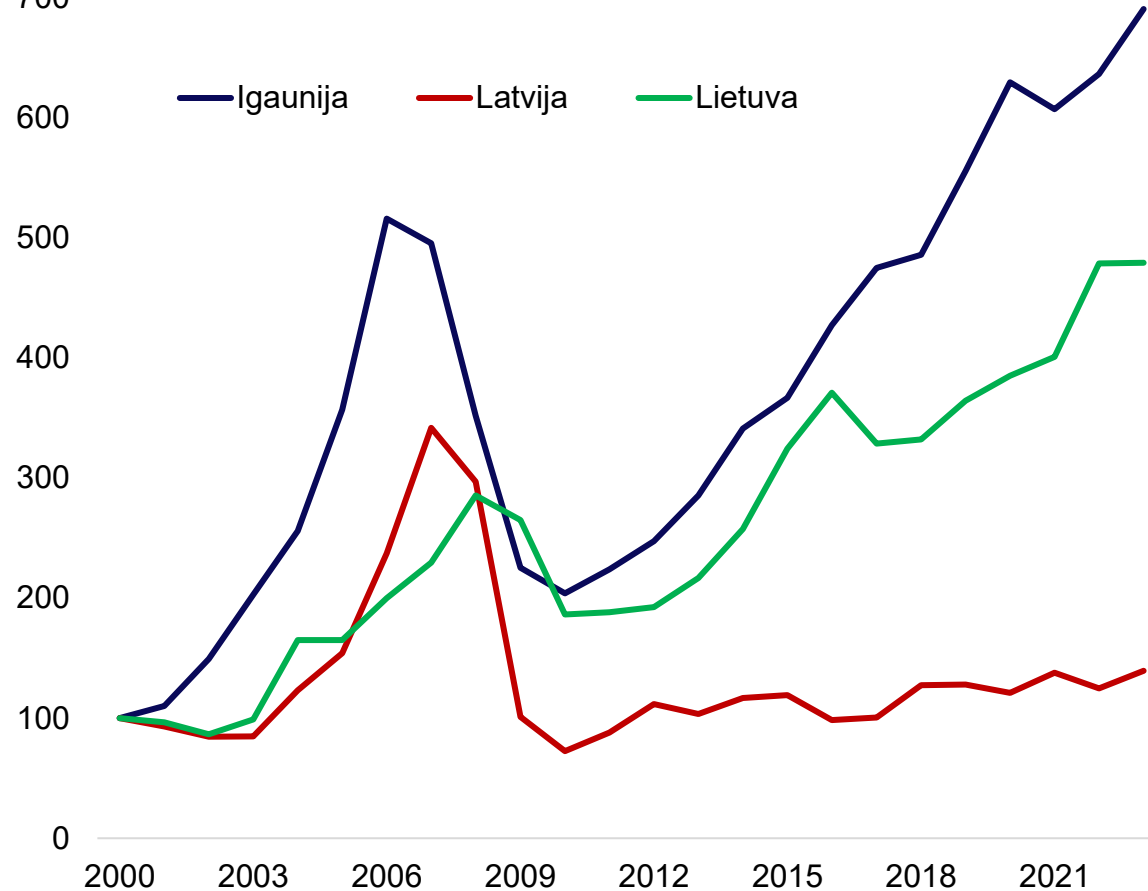
- ▶ Jo bagātāka kļūst valsts, jo mazāku daļu no kopējām investīcijām finansē publiskais sektors, un jo lielāku – privātais.
- ▶ Vairums ES fondu mērķēti tieši uz ekonomiski atpalikušām valstīm un reģioniem – palielinoties ienākumu līmenim, iespējas balstīt ekonomisko izaugsmi uz ES fondu līdzekļu rēķina sarūk.
- ▶ Pakāpeniski augot ienākumu līmenim Latvijā, ES fondu un tādējādi arī valdības investīciju loma ekonomikā ilgtermiņā mazināsies, stafeti pārņemot privātajam sektoram.

Mājsaimniecību investīcijas jaunos mājokļos ir ļoti zemas

Mājsaimniecību investīcijas ES valstīs
(% no IKP; 2014. – 2023. gadā vidēji)

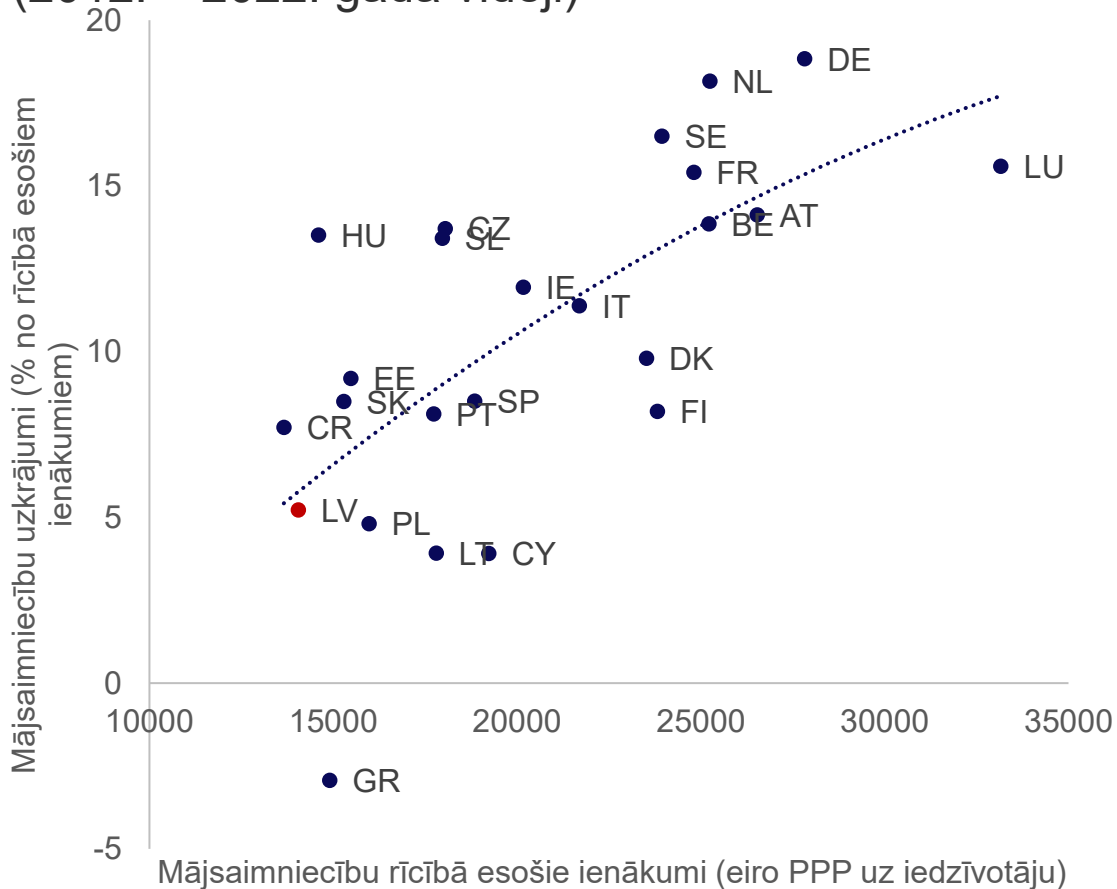
Investīcijas jaunos mājokļos
(indekss; 2000. gadā = 100; 2015. gada cenās)

Iemesls 1. Zemi mājsaimniecību uzkrājumi (un ienākumi)

Mājsaimniecību uzkrājumi un rīcībā esošie ienākumi

(2012. – 2022. gadā vidēji)

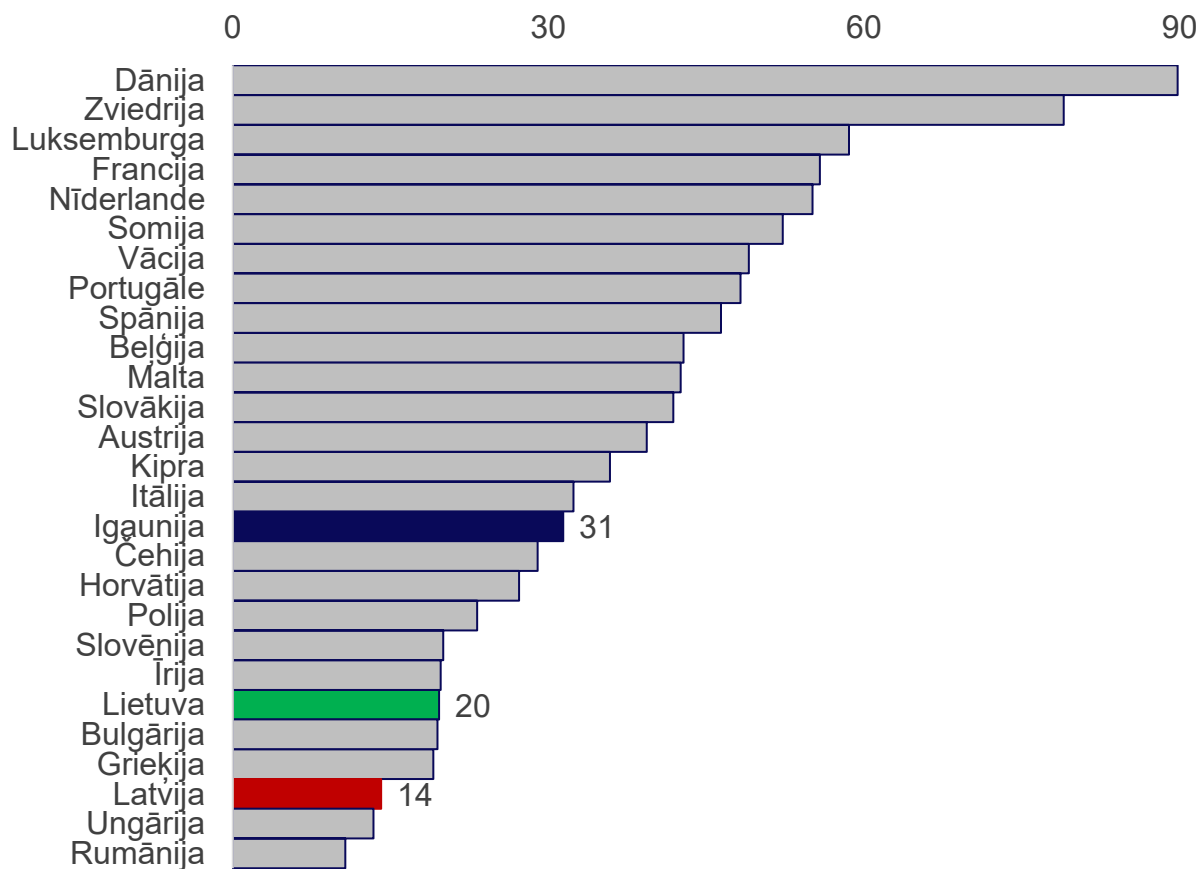

- ▶ Jo zemāki ir ienākumi, jo mazāku naudas summu € var uzkrāt.
- ▶ Jo zemāki ir ienākumi, jo parasti mazāks ienākumu % tiek uzkrāts – par to ir šīs attēls.
- ▶ Nekustamā īpašuma cenas Latvijā nav augstas, salīdzinot ar citām ES valstīm; attiecinot tipiskā dzīvokļa kvadrātmetra cenu pret vidējo neto algu, var kļūdaini secināt, ka nopelnīt savam dzīvoklim Latvijā var diezgan ātri.
- ▶ Taču, ņemot vērā zemo uzkrājumu līmeni, dzīvokļa iegādei Rīgā no personīgajiem līdzekļiem var būt nepieciešams ilgāks laiks nekā līdzīgas kvadrātūras dzīvoklim Parīzē, Berlīnē, Amsterdamā vai Stokholmā.
- ▶ Attiecīgi grūtāk ir arī uzkrāt hipotekārā kredīta pirmajai iemaksai.

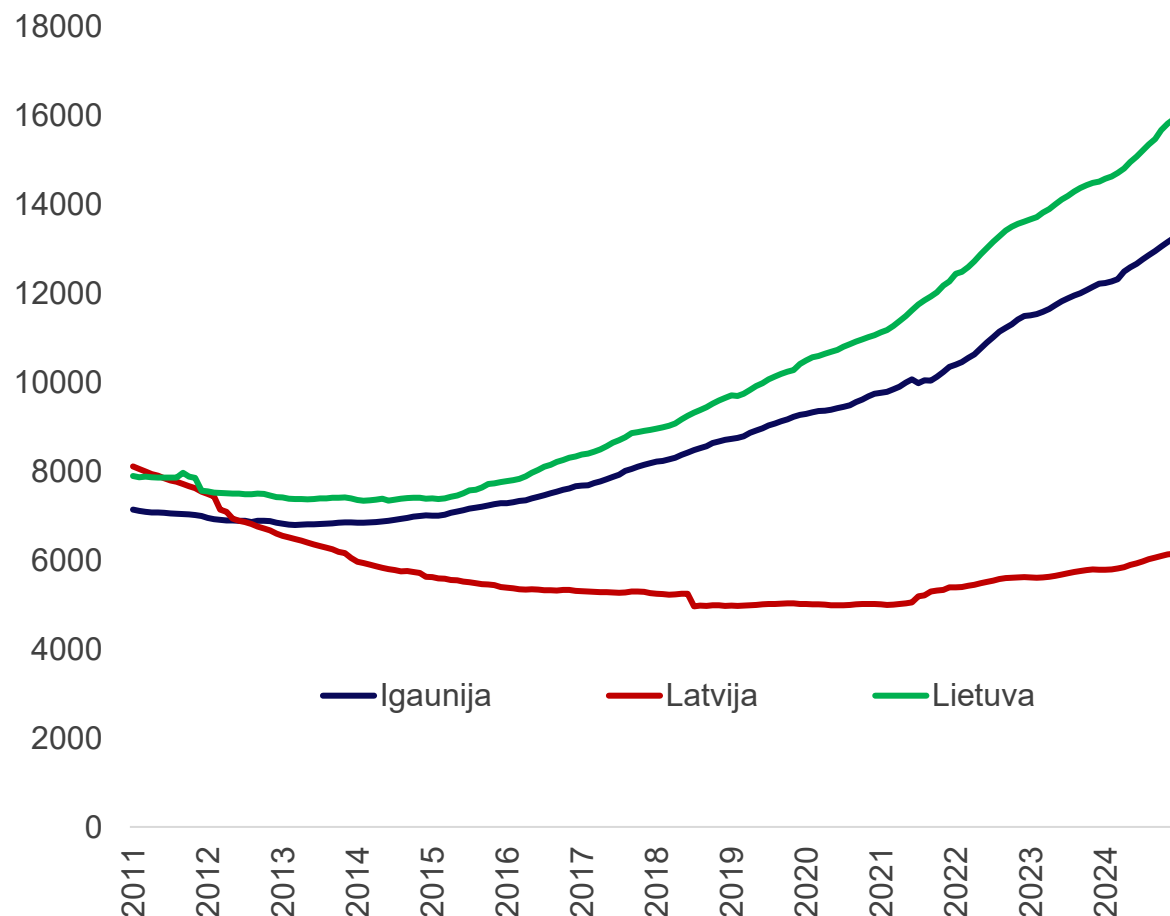
Iemesls 2. Hipotekārā kreditēšana Latvijā ilgstoši bijusi ļoti vāja

Mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums

ES valstīs (% no IKP; 2023. gadā)

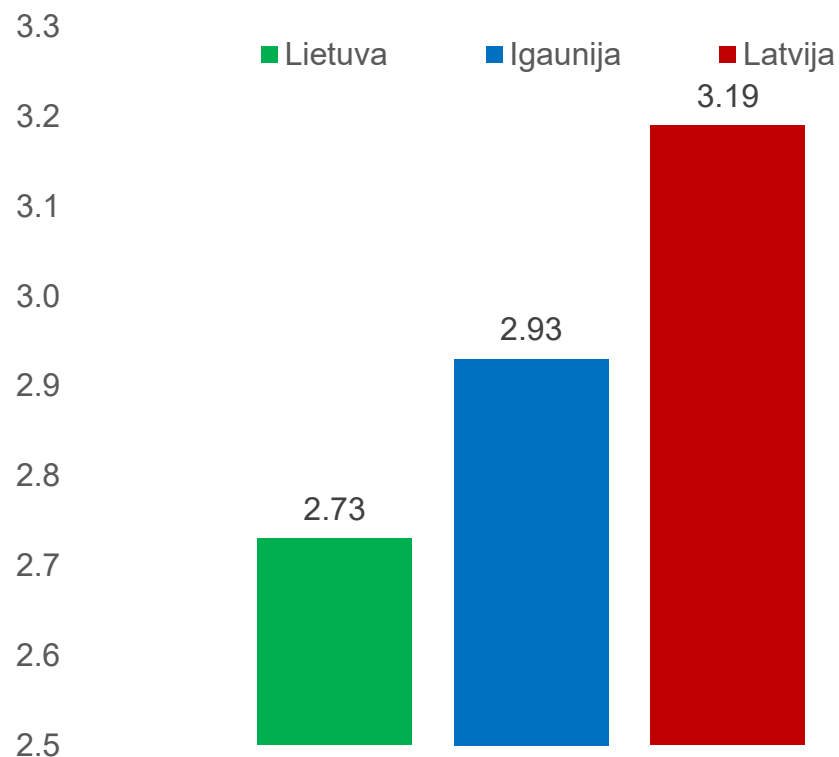

Baltijas valstīs (milj. eiro; 2011. – 2024. gadā)

Komercbanku aizņēmumi mājokļa iegādei Latvijā ilgstoši bijuši dārgāki nekā citās eirozonas valstīs

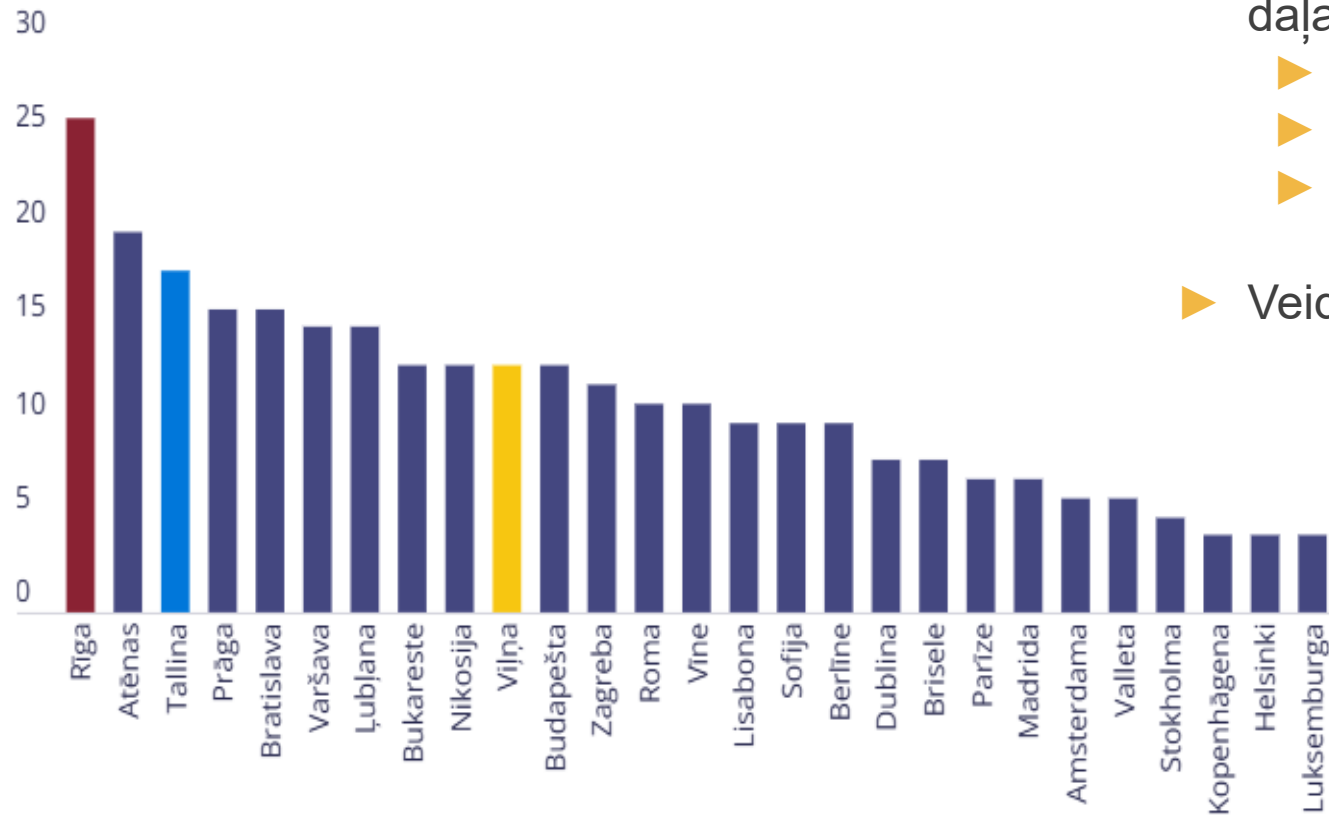
Kredītlikme mājsaimniecībām - mājokļa iegādei (vidēji 2015. gada janvārī – 2024. gada maijā)

- ▶ Hipotekārie kredīti parasti tiek izsniegti uz ilgu termiņu, tāpēc pat šķietami neliela procentu likmes atšķirība var nozīmēt ievērojami lielākus procentu maksājumus.
- ▶ 2024.-2025. gadu laikā hipotekārie kredīti Latvijā kļuvuši lētāki, kas veicināja to apjoma pieaugumu:
 - ▶ zemāka Euribor likme, Eiropas Centrālajai Bankai [kopš 2024. gada jūnija](#) īstenojot procentu likmju samazinājumu ciklu;
 - ▶ saruka arī komercbanku pievienotā likme ([sk. 1.11. un 1.12. attēlus šeit](#)). Latvijas Banka [izstrādājusi regulējumu](#), kas mājokļu kredītņēmējiem atvieglo iespējas pārkreditēt esošo aizdevumu citā bankā, šādi nodrošinot lielāku konkurenci komercbanku vidū un tādējādi arī komercbanku pievienotās likmes samazinājumu.

Iemesls 3. Augsti komunālie maksājumi

2. attēls. **Komunālie maksājumi par tipisku 85 kvadrātmetru dzīvokli**
(% no vidējās mēneša neto algas ES valstu galvaspilsētās)

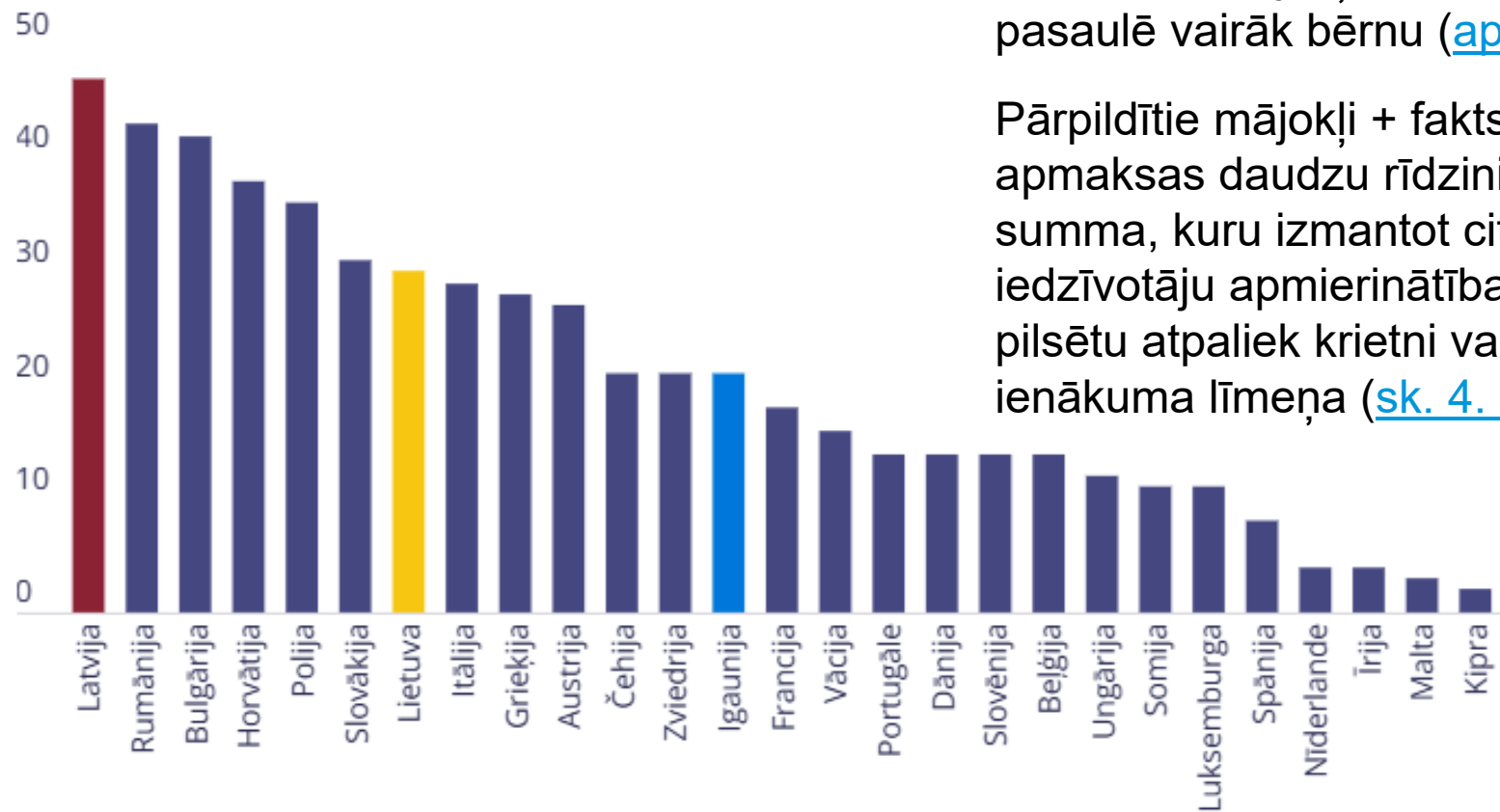

- ▶ Komunālajiem maksājumiem par līdzīgas kvadrātūras dzīvokli Rīgā aiziet ievērojami lielāka iedzīvotāju ienākumu daļa nekā jebkurā citā ES galvaspilsētā:
 - ▶ salīdzinoši gara un auksta ziema;
 - ▶ mājokļu zema energoefektivitāti;
 - ▶ zema iedzīvotāju maksātspēja.
- ▶ Veidojas šāds apburtais loks:
 - ▶ vecs energoneefektīvs dzīvojamais fonds
 - ▶ augsti komunālie maksājumi
 - ▶ daudzas mājsaimniecības saspiežas mazos dzīvokļos un tiem paliek maz naudas uzkrājumiem
 - ▶ zemas investīcijas jaunā dzīvojamā fondā.

Dzīvošana pārpildītos mājokļos ir sava veida ekonomēšana uz ikmēneša rēķiniem

4. attēls. Pārpildītā mājoklī dzīvojošu iedzīvotāju īpatsvars ES valstīs

(%; no pilsētu iedzīvotājiem; 2023. gadā)

Pārpildītie mājokļi attur daudzas Latvijas ģimenes no lēmuma laist pasaulē vairāk bērnu ([aptaujas dati](#)).

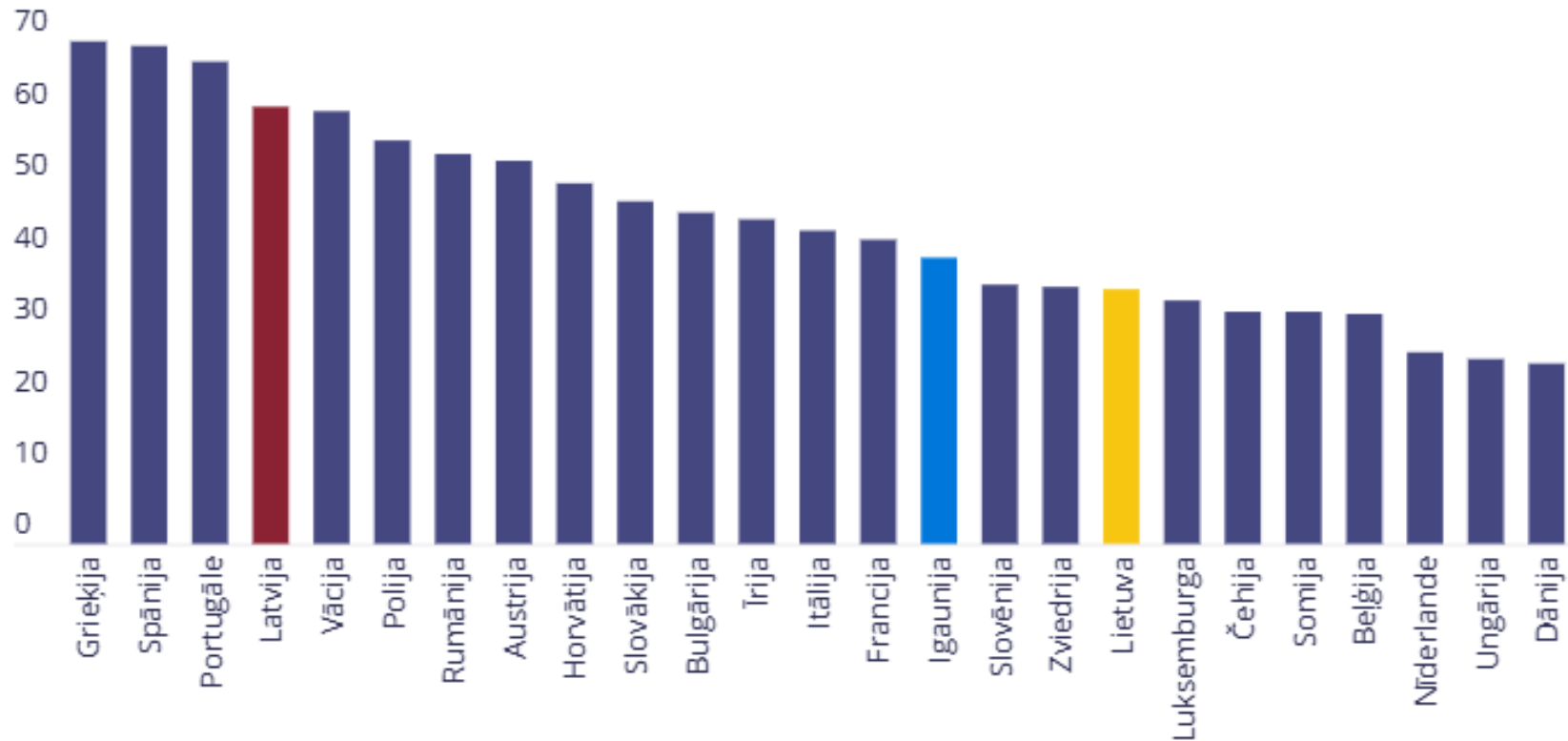
Pārpildītie mājokļi + fakts, ka pēc komunālo pakalpojumu apmaksas daudzu rīdzinieku rīcībā paliek visai neliela naudas summa, kuru izmantot citiem mērķiem, var būt iemesls kāpēc pēc iedzīvotāju apmierinātības ar dzīvi Rīgā no vairuma citu Eiropas pilsētu atpaliek krietni vairāk nekā pēc to iedzīvotāju vidējā ienākuma līmeņa ([sk. 4. attēlu šeit](#)).

Piezīme: pārpildīts mājoklis – ar nepietiekamu istabu skaitu, ņemot vērā mājsaimniecības lielumu un sastāvu (definīciju [sk. šeit](#)).

Avots: Eurostat dati.

Iemesls 4. Birokrātiskie šķēršļi mājoķļu būvniecībai

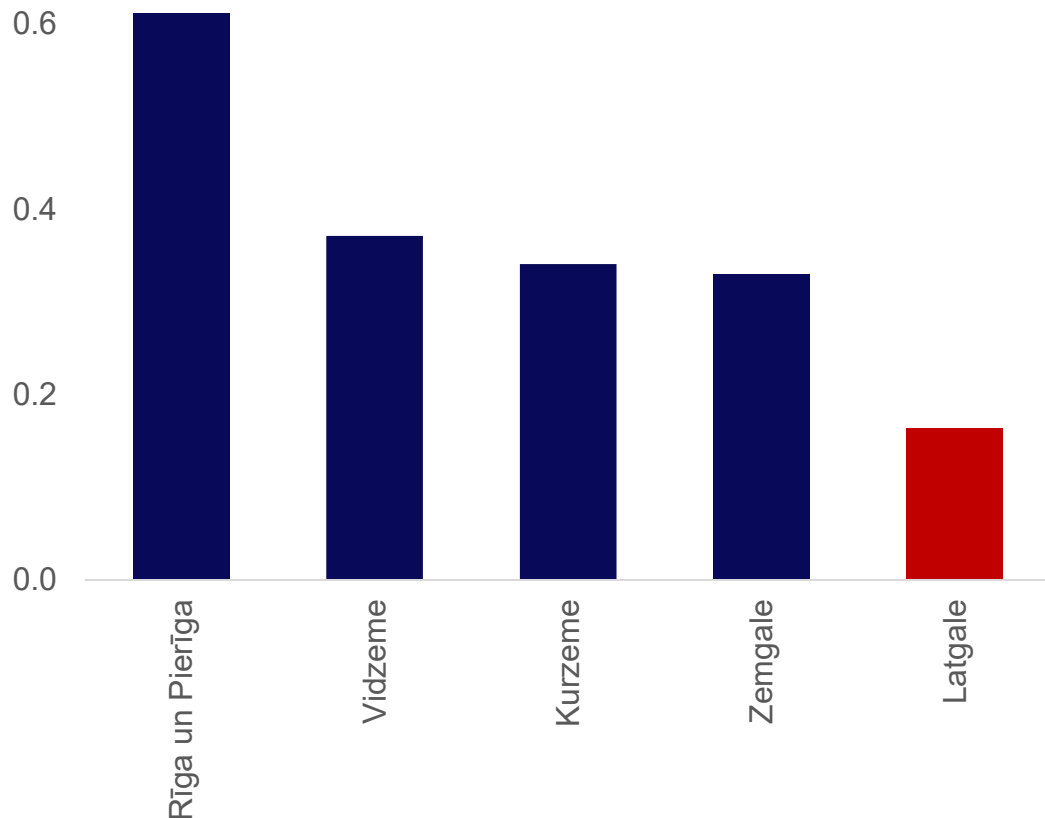
16. attēls. **Biznesa regulējums būvniecībā ir šķērslis ilgtermiņa investīcijām**
(indekss; 0-100 punktu skala; 2023. – 2024. gadu vidējais rādītājs)

Piezīmes. Indekss atspoguļo uzņēmumu daļu, kas atzīmēja biznesa regulējumu kā šķērslis ilgtermiņa investīcijām. Uzņēmumi, kas norādīja, ka tas ir liels šķērslis, reizināti ar koeficientu 1. Savukārt uzņēmumi, kas norādīja, ka tas ir neliels šķērslis, reizināti ar koeficientu 0.5. Divu gadu vidējais rādītājs pielietots, lai noņemtu šī indeksa īstermiņa svārstību ietekmi.

Iemesls 5. Latgales faktors

Dzīvojamo ēku būvatļauju paredzamā platība
(m² uz iedzīvotāju gadā; 2021. – 2024. g. vidēji)

Nevienā citā Latvijas reģionā mājokļu būvniecība nav tik neizteiksmīga kā Latgalē:

- ▶ Liels iedzīvotāju skaita ↓ (zemas dzimstība, augsta mirstība, liela emigrācija) straujāk par mājokļu nolietojumu, mazina pieprasījumu pēc mājokļiem;
- ▶ Iedzīvotāju zemi ienākumi (zemākas algas, zemāks nodarbinātības līmenis) un tādējādi arī uzkrājumi;
- ▶ Zemas mājokļu cenas (jo zems pieprasījums un zema maksātspēja) - dažreiz zemākas par jaunbūves pašizmaksu, atturot būvniecības uzņēmumus no jaunu dzīvojamo ēku celtniecības;
- ▶ Daudzās Latgales pašvaldībās hipotekārās kreditēšanas gandrīz nepastāv. Pat Daugavpilī un Rēzeknē – 3% no IKP; citās Latgales pašvaldībās mēdz būt zem 1% no IKP.

Iekļautie ēku veidi ir viena dzīvokļa mājas (izņemot vasarnīcas un dārza mājas), kā arī divu vai vairāku dzīvokļu mājas.

Avots: CSP dati, autora aprēķins.

Uzņēmumu investīcijas: nav zemas, bet varēja būt lielākas.

Iemesls 1. Ģeopolitiskā nenoteiktība

- ▶ Investīcijas ir zemākas, jo zemāka ir to sagaidāmā atdeve, kuru savukārt mazina riski pēc investīciju veikšanas peļņas vietā saņemt zaudējumus.
- ▶ Investīciju **tiešie riski** ietver militārā iebrukuma varbūtību, kas, lai gan [īstermiņā nepastāv](#), ilgtermiņā varētu būt [lielāka par apaļo nulli](#).
- ▶ Investīcijas ir ilgtermiņa ieguldījumi. Tāpēc pat neliela varbūtība ilgtermiņā nesaņemt gaidāmo peļņu, piemēram, ēku sabrukuma vai nacionalizācijas dēļ, var būtiski mazināt investīciju paredzamo atdevi (*net present value*) un tādējādi atturēt uzņēmējus no investīciju veikšanas.
- ▶ Turklāt investīciju sagaidāmo atdevi mazina arī [hibrīdkara](#) rādītie zaudējumi, piemēram, [infrastruktūras sabotāžas](#) vai hakeru uzbrukumi.

Panorāma 6. marts, 2024

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/06.03.2024-nbs-un-eksperti-latvijai-sobrid-militaru-draudu-nav-skandalozie-vestijumi-spekulacijas-un-panikas-sesana.a545653/>

Latvijai šobrīd militāra apdraudējuma nav, uzsver Nacionālie bruņotie spēki (NBS), militārie eksperti un Valsts prezidents Edgars Rinkēvičs. Tādēļ informatīvajā telpā pēdējā laikā izskanējušās dažādu avotu tendenciozās spekulācijas par iespējamu apdraudējuma pieaugumu Eiropā, tostarp Latvijā, ir jāvērtē ļoti kritiski. NBS vadība arī aicinājusi iedzīvotājus nedalīties tālāk ar šādiem apdraudējuma vēstījumiem, lai neatbalstītu Krievijas propagandas mašīnēriju, kura mēģina sēt bailes par iespējamu uzbrukumu Latvijai vai citai NATO dalībvalstij.

TVNET / LETA / BNS

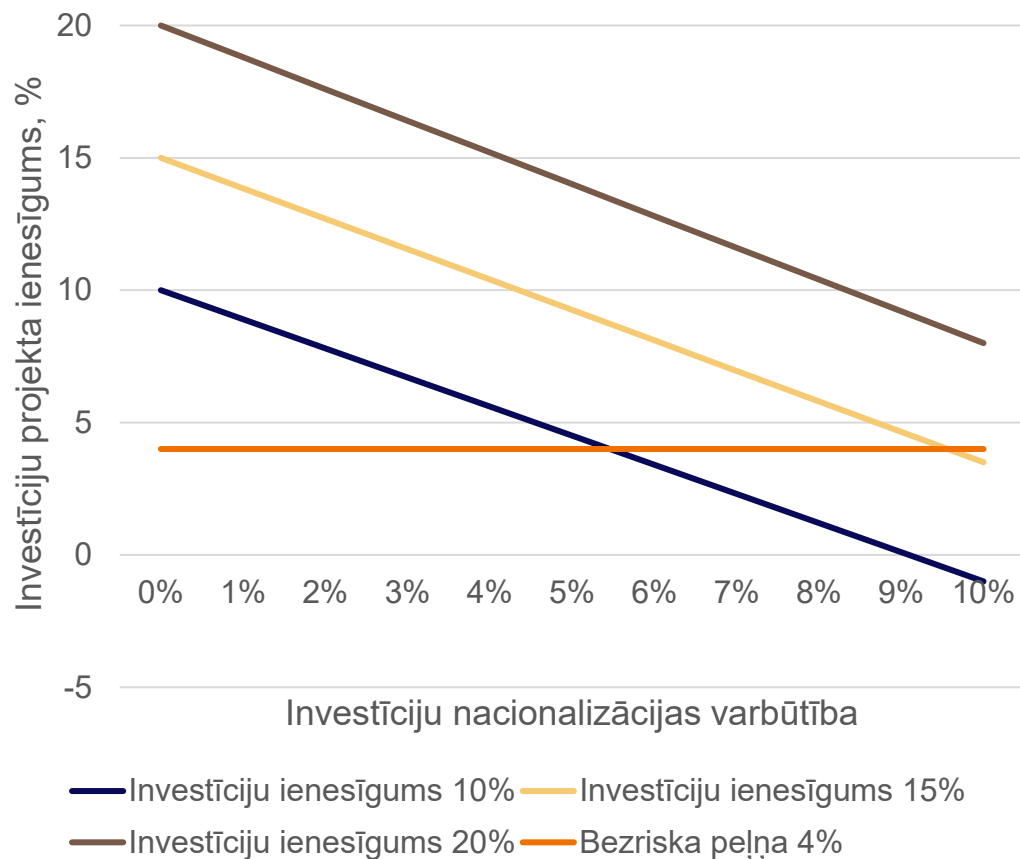
2025. gada 7. marts 15:15

Krievija dažu gadu laikā varētu būt gatava ierobežotai militārai rīcībai pret NATO, uzskata Lietuva

<https://www.tvnet.lv/8206035/krievija-dazu-gadu-laika-varetu-but-gatava-ierobežotai-militarai-ricibai-pret-nato-uzskata-lietuva>

A Putin War With NATO Would Cost the World \$1.5 Trillion

Investīciju projekta ienesīgums, atkarībā no investīciju nacionalizācijas varbūtības (nosacīts piemērs)

<https://www.bloomberg.com/graphics/2025-russia-war-with-nato-cost-world-trillions/>

- ▶ Ir 3 investīciju projekti – ar ienesīgumu 10%, 15% un 20%.
- ▶ Šo projektu sagaidāmais ienesīgums lineāri samazinās, augot nacionalizācijas varbūtībai.
- ▶ Piemēram, ja nacionalizācijas varbūtība ir 6%: Projektam "10%" sagaidāmais ienesīgums ir $94\% * 10 + 6\% * (-100\%) = 3.4\%$, kas ir zem bezriskā procentu likmes 4% (piemēram, ASV vai Vācijas valdības obligācijas).
- ▶ Jo augstāka ir nacionalizācijas varbūtība, jo mazāk investīciju projektu tiks realizēts.

Netiešie riski ietver nodokļu pieaugumu nākotnē (kas nozīmē zemāku investīciju atdevi)

- ▶ Pat ja aizsardzības budžetu līdz 5 % no IKP īstermiņā palielinās [uz valsts budžeta deficīta pieauguma rēķina](#), [racionāli domājošie](#) uzņēmēji labi saprot, ka šāds finansējuma modelis ilgtermiņā nav uzturams.
- ▶ Tāpēc savos ilgtermiņa investīciju lēmumos viņi var iegrāmatot [nodokļu kāpumu ātrāk](#), nekā sabiedriskā apspriešanās nonāks attiecīgie likumprojekti.
- ▶ Tas nenozīmē, ka nepalielinot aizsardzības izdevumus, investīcijas Latvijas ekonomikā kļūtu lielākas. Tieši otrādi – valsts aizsardzības izdevumu pieaugumam efektīvi mazinot gan militārā iebrukuma draudus, gan arī hibrīdkara rādītos zaudējumus, investīcijas var būt augstākas nekā zemu aizsardzības izdevumu gadījumā.
- ▶ Turklāt iespējas attīstīt militāro rūpniecību nozīmē [papildu investīcijas](#) šajā nozarē. Taču bez ģeopolitiskās nenoteiktības ne-militāro uzņēmumu investīcijas varēja būt lielākas.

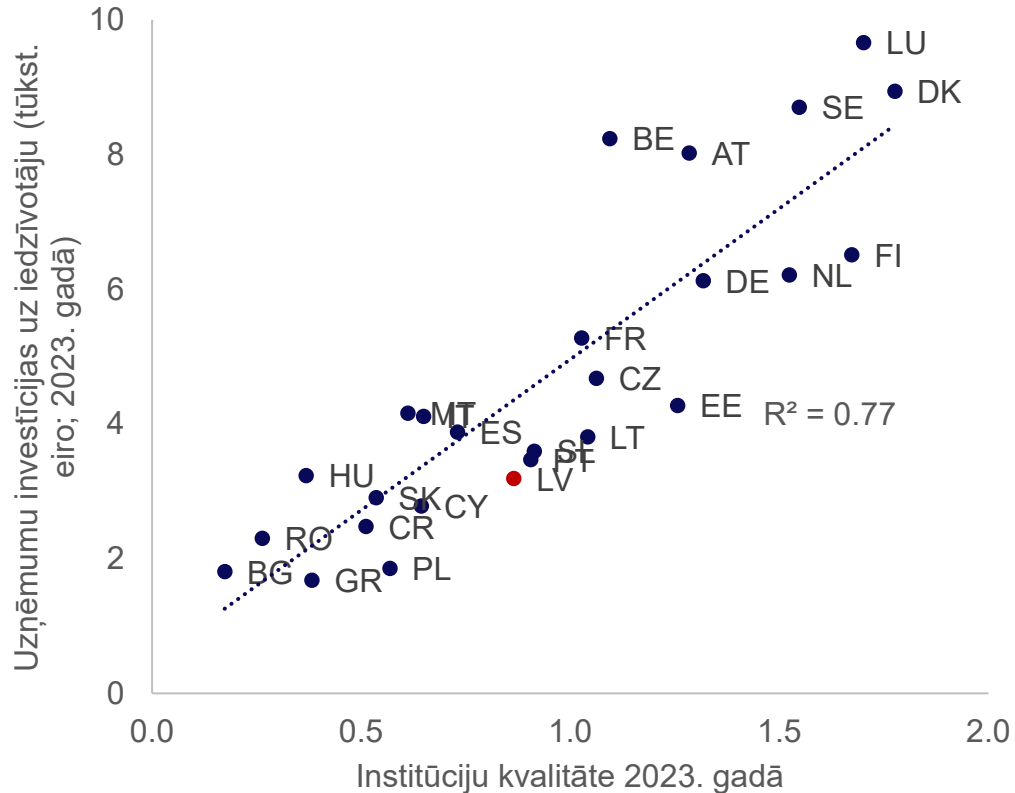
Panorāma 07. 03. 2025.

Pieļauj budžeta deficīta palielināšanu valsts aizsardzības stiprināšanai

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/07.03.2025-pielauj-budzeta-deficita-palielinasanu-valsts-aizsardzibas-stiprinasanai.a590763/>

Iemesls 2. Institucionālās vides nepilnības

Uzņēmumu investīcijas un institūciju kvalitāte ES valstīs (2023. gadā)

Baltijas valstu rangs izvēlētajos institucionālās kvalitātes rādītājos (ES 27 valstu vidū)

rādītājs	Latvija	Igaunija	Lietuva
Pasaules Bankas pārvaldības rādītāji (2023. gadā):			
Valdības efektivitāte	19	8	12
Politiskā stabilitāte un vardarbības neesamība	16	13	8
Likuma spēks	15	9	11
Regulējumu kvalitāte	12	8	10
Atbildība sabiedrības priekšā	19	10	17
Korupcijas neesamība	15	8	12
Transparency international (2024. gadā):			
Korupcijas uztveres indekss	14	7	12

Šūnas krāsa atspoguļo relatīvu pozīciju ES 27 valstu vidū: zaļš – 1. vieta (labākais rādītājs), dzeltens – 14. vieta, sarkans – 27. vieta (sliktākais rādītājs).

Jo labākas ir institūcijas, jo drošāk uzņēmumi investē ekonomikā.

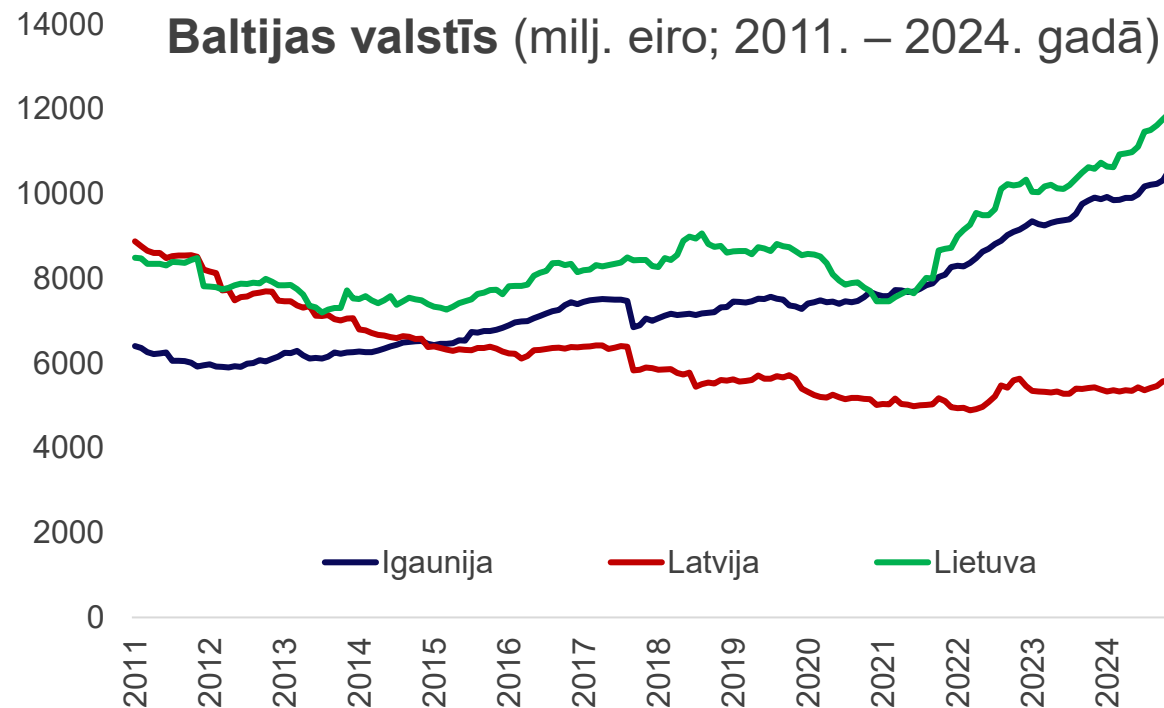
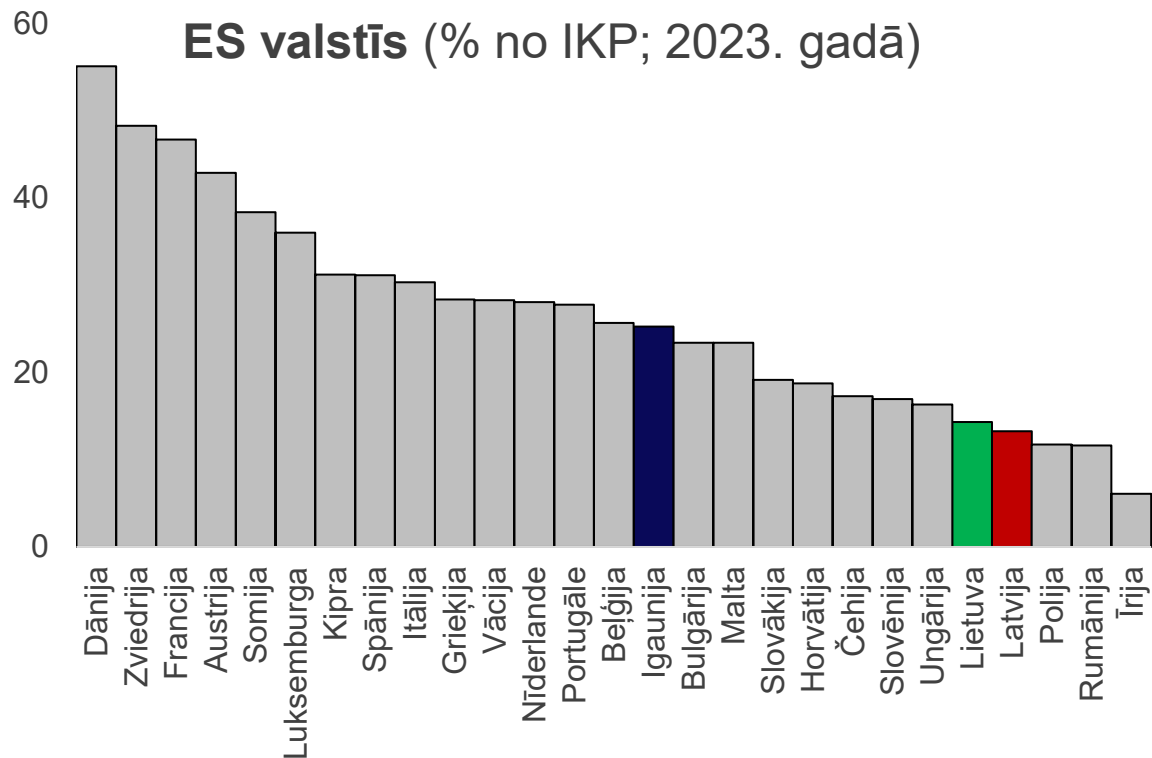
ES reģionā (labākās institūcijas pasaulē) – Latvijas sniegums ir vidējs vai nedaudz zem tā. Labāk nekā Dienvidēiropā, bet atpaliek no mums ģeogrāfiski tuvākā Ziemeļēiropas reģiona.

Piezīmes. Institūciju kvalitāte ir šādu sešu Pasaules Bankas rādītāju vidējā vērtība – valdības efektivitāte, regulējumu kvalitāte, likuma spēks, korupcijas neesamība, atbildība sabiedrības priekšā, politiskā stabilitāte un vardarbības/terorisma neesamība. Attēlā nav iekļauta Īrija izlecošas vērtības dēļ.

Avots: Eurostat, Pasaules Bankas un Transparency International dati, autora aprēķins.

Iemesls 3. Uzņēmumu kreditēšana ilgstoši bijusi vāja, akciju tirgus joprojām neattīstīts

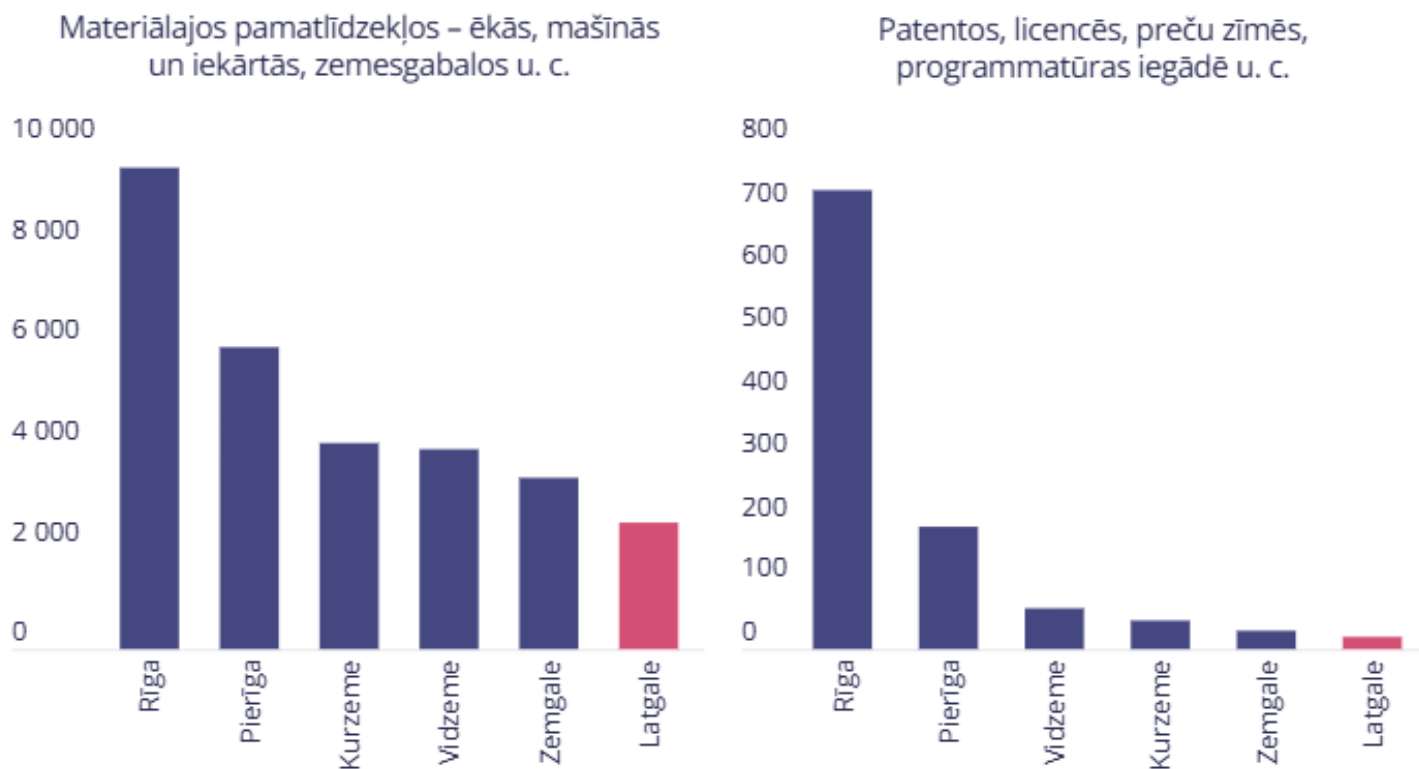
Nefinanšu uzņēmumiem izsniegto kredītu atlikums

- Galvenokārt atspoguļo ierobežoto finansējuma pieejamību, nevis uzņēmumu nevēlēšanos vai nespēju aizņemties.
- Procentu likmes Latvijā ilgstoši bijušas starp augstākajām eirozonā, ko nevar izskaidrot ne ar noguldījumu procentu likmēm (Latvijā ilgstoši bijušas ļoti zemas), ne arī ar kredītu kvalitāti (kavēto kredītu maksājumu daļa Latvijā ir zema).
- Augstas kredītu procentu likmes Latvijā lielā mērā nosēdās komercbanku lielā peļņā – vājas konkurences starp bankām dēļ.

Iemesls 4. Latgales faktors

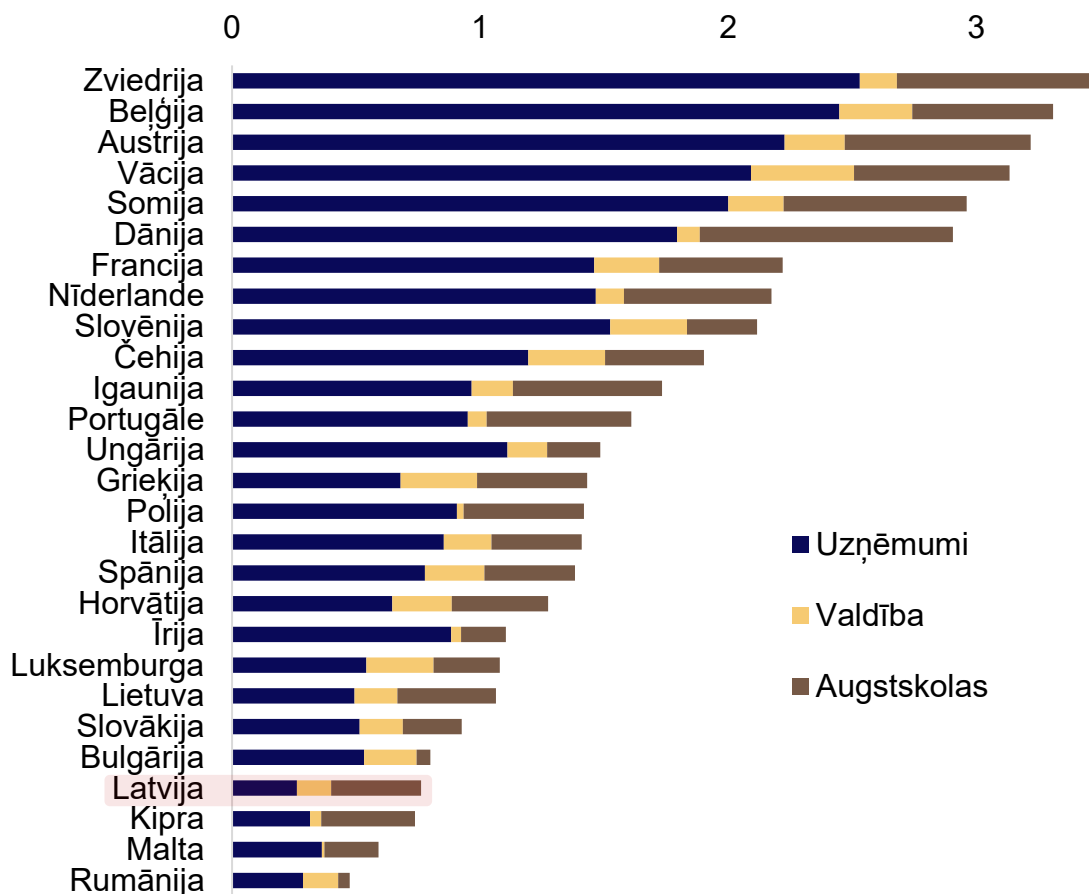
22. attēls. **Uzņēmumu bruto kapitālieguldījumi uz nodarbināto privātā sektora nozarēs Latvijas reģionos** (eiro gadā; 2019. – 2023. g. vidēji)

- ▶ Latgalē ir gan mazāks skaits uzņēmumu nekā varēja sagaidīt no reģiona ar tādu iedzīvotāju skaitu, gan arī šie uzņēmumi (uz vienu darbinieku izteiksmē) investē mazāk nekā citos Latvijas reģionos.
- ▶ Latgale atpaliek arī ārvalstu tiešo investīciju piesaistē:
 - ▶ cilvēkkapitāla nepieejamība (liels vakanču skaits par spīti augstam bezdarbam – [skat. 13. slaidu šeit](#)),
 - ▶ lielāka ģeopolitiskā nenoteiktība (reģionam atrodies ES austrumu pierobežā),
 - ▶ vāja infrastruktūra – modernu ražošanas telpu trūkums, ko piedāvāt investoriem (pārsvarā tie ir veci padomju laika grausti – sk. raidījuma “Aizliegtais paņēmiens” [otrās sērijas 17. – 25. minūti](#)).

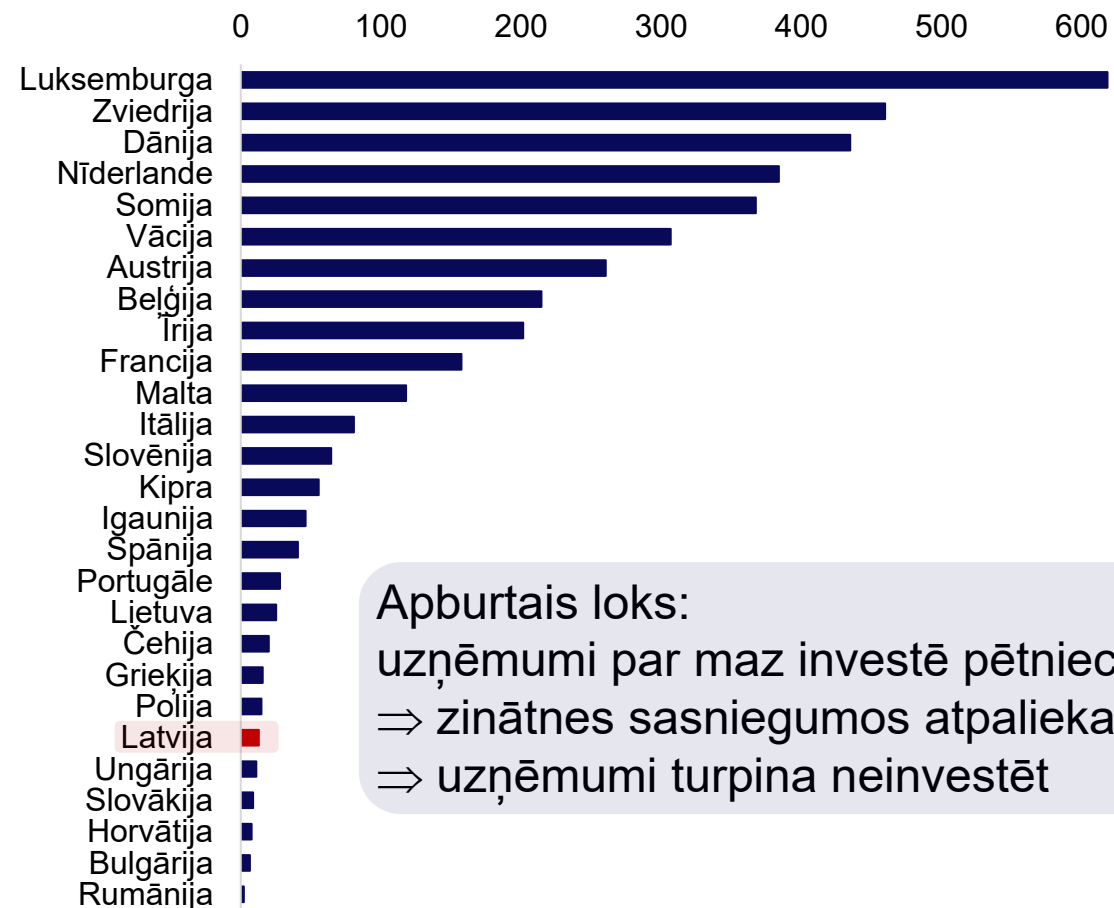
Iemesls 5. Zinātnisko institūtu vājš sniegums. => #2. Inovācijas.

Investīcijas pētniecībai un attīstībai
(% no IKP; 2019. - 2023.g. vidēji)

Patentu skaits

(uz milj. iedz. gadā; 2019. - 2023.g. vidēji)

Apburtais loks:
 uzņēmumi par maz investē pētniecībā
 => zinātnes sasniegumos atpaliekam
 => uzņēmumi turpina neinvestēt

Ekonomiskā attīstība nenožīmē ražot to pašu, tikai vairāk. Attīstības pamatā ir arvien sarežģītāku produktu ražošana un eksports.

Valsts, kas ražo un eksportē tikai vienkāršus produktus (zeķes), nekad nerasnīgs to valstu attīstības līmeni, kas spēj ražot unikālus, sarežģītus produktus ar augstu pievienoto vērtību (lidmašīnas). Ja vienkāršus produktus ražot māk visi un tehnoloģija visur līdzīga – konkurējot ar zemo algu valstīm nevar celt savu labklājību.

Nevienai valstij nav izdevīgi ražot pilnīgi visu. Lai arī Vācija prot šūt zeķes noteikti ne sliktāk kā Bangladeša, Vācijai izdevīgāk nodarbināt savus resursus sarežģītu (dārgu) produktu ražošanā un tos eksportēt, importējot vienkāršus (lētus) produktus.

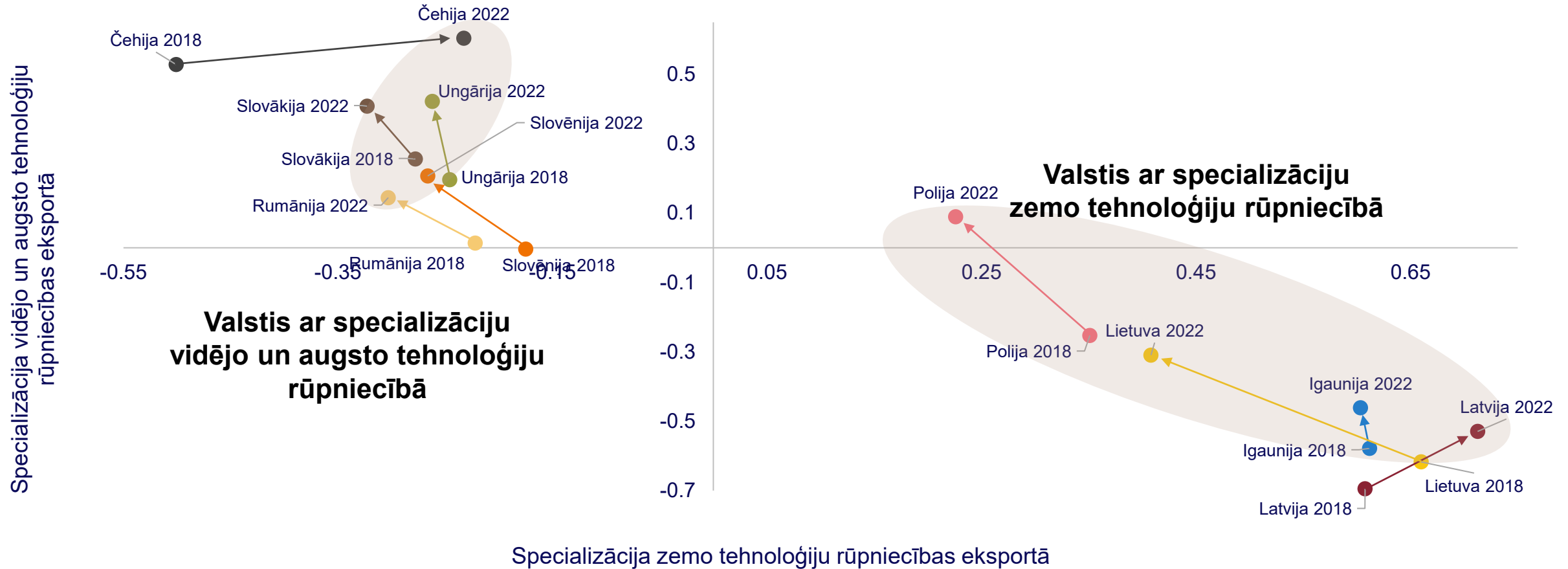
Pilnīgas specializācijas gan nebūs nekad – diversifikācijas un drošības apsvērumu dēļ:

- kādā brīdī lidmašīnas var nebūt pieprasītas, jo visi pārvietosies ar dzelzceļu vai kā pandēmijā sēdēs mājās - tad var palikt bez naudas zeķu importam;
- pasaules lielākais graudaugu eksportētājs ir ASV, bet lielākais zivju eksportētājs ir Norvēģija – kāpēc gan neizmantot dabas dotības? Tomēr šie produkti ir tikai neliela daļa no ASV un Norvēģijas kopējā eksporta.

Ekonomiskā attīstība nenožīmē ražot to pašu, tikai vairāk (īpaši kad ekonomikai nav daudz brīvo jaudu). Attīstības pamatā ir arvien sarežģītāku produktu ražošana un eksports. Tas ir strukturālās transformācijas process, kurā resursi tiek pārcelti no zemās pievienotās vērtības uz augstās pievienotās vērtības produktu ražošanu.

Austrumeiropā skaidri redzamas divas valstu grupas ar:
 (1) specializāciju zemo tehnoloģiju rūpniecībā; (2) specializāciju augsto un vidējo tehnoloģiju rūpniecībā. Latvija ir pirmajā grupā.

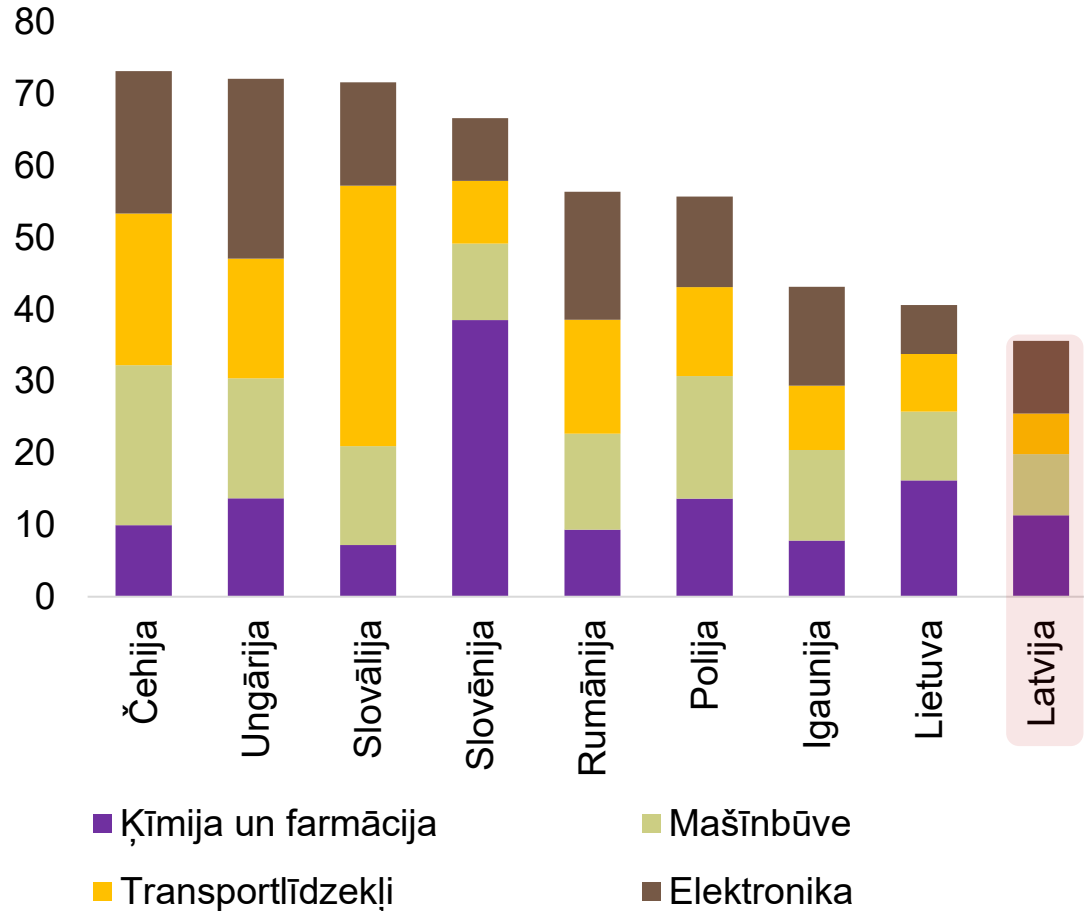
ES9 valstu specializācija* zemo un augsto tehnoloģiju rūpniecībā
 (pēc eksporta iekšzemes pievienotās vērtības; 2018. un 2022. gadā)

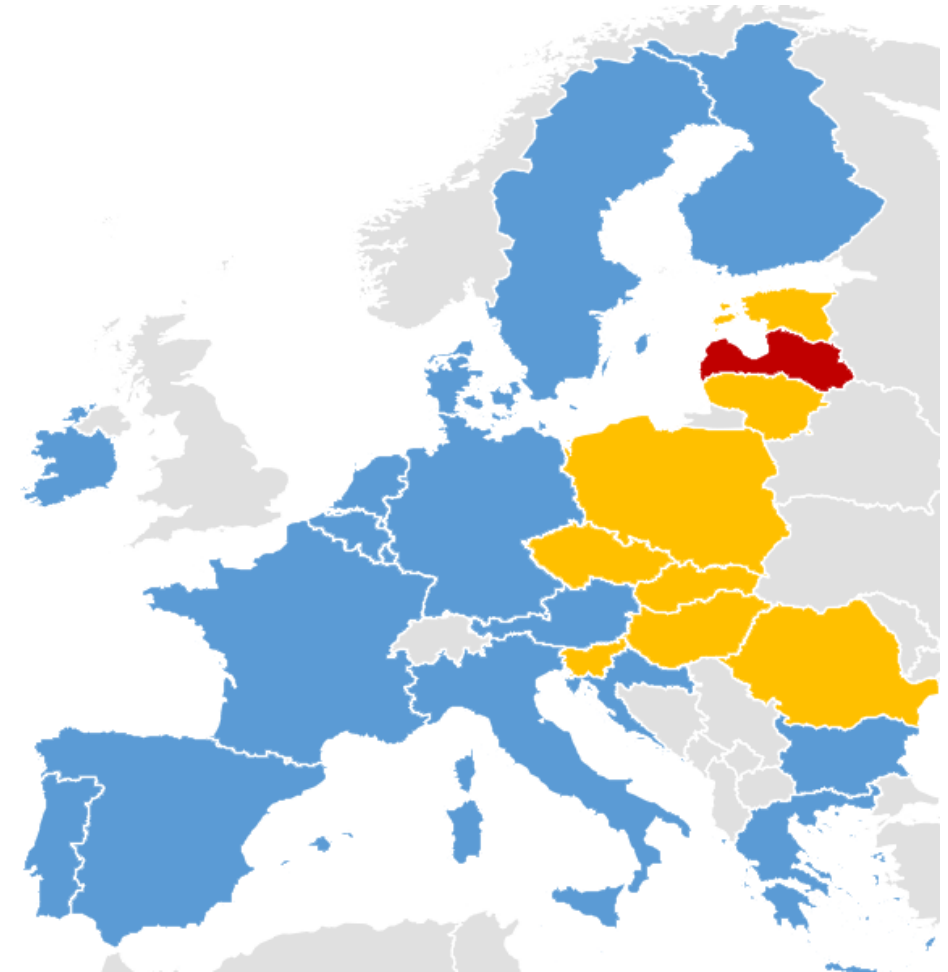
* Katrai valstij un nozarei aprēķināta iekšzemes pievienotā vērtība eksportā pret kopējo iekšzemes pievienoto vērtību eksportā un salīdzināta ar tās pašas nozares ES9 valstu vidējo rādītāju. Ja noteiktā valstī tā ir lielāka par ES9 vidējo, $RCA > 0$ (salīdzinošā priekšrocība); ja tā ir mazāka, $RCA < 0$ (nav salīdzinošā priekšrocība).

Sarežģīto preču eksportējam par maz

Elektronikas, ķīmijas un farmācijas, mašīnbūves un transportlīdzekļu daļa preču eksportā (%; 2023. gadā)

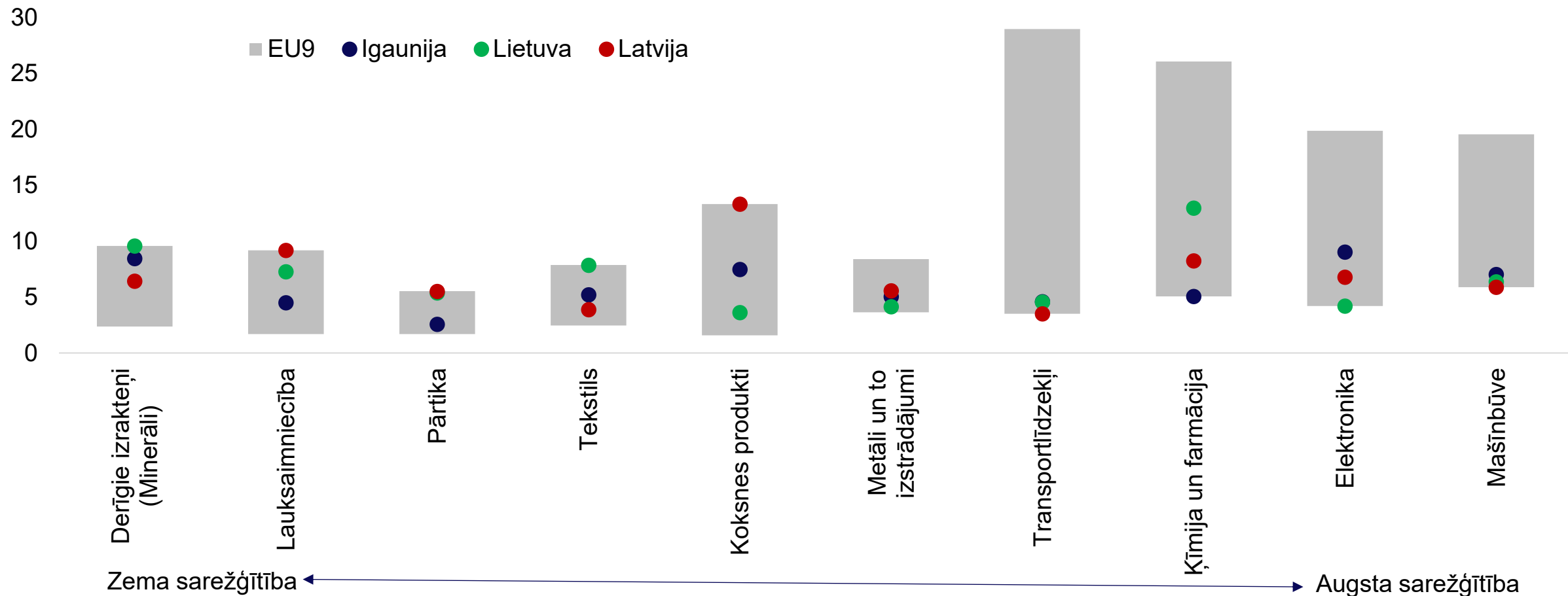

Latvija, ES8 un citas valstis

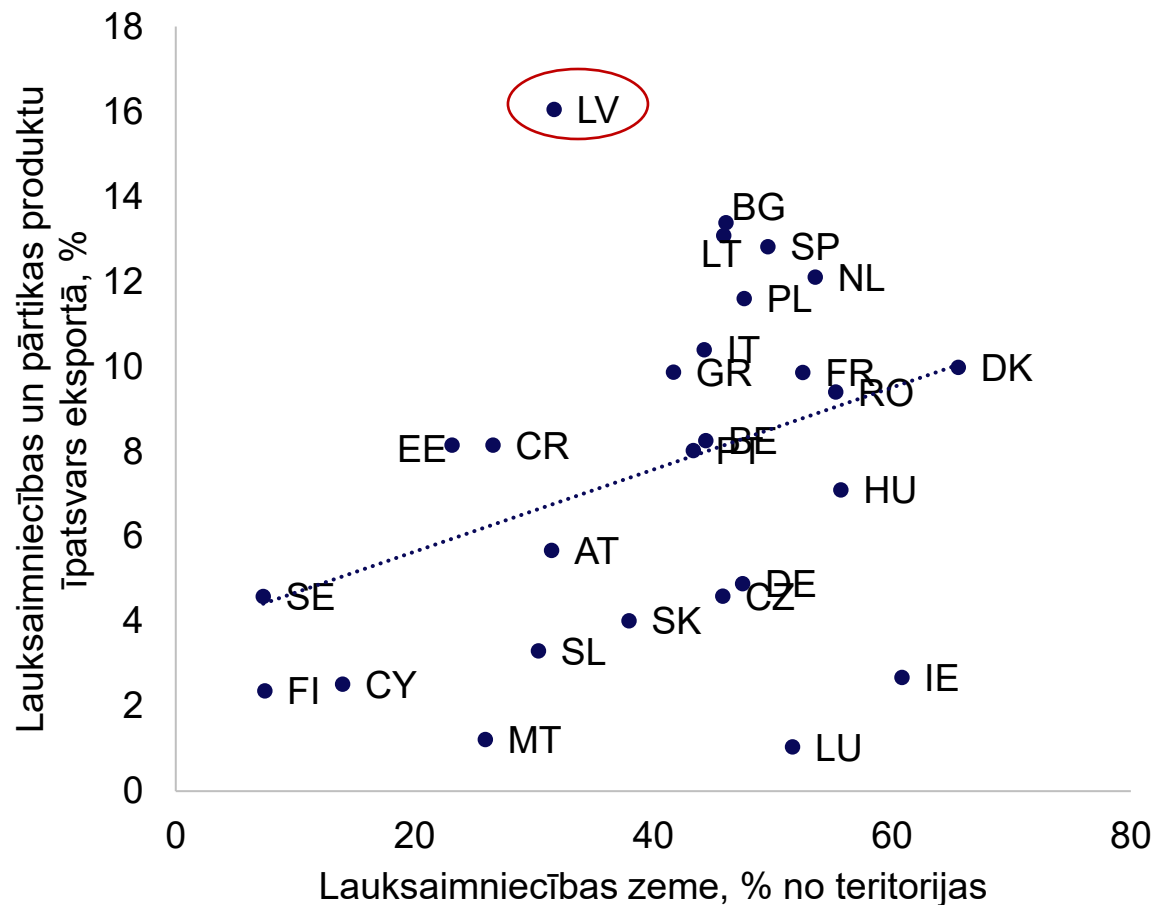
Koksnes, lauksaimniecības un pārtikas produktus eksportējam visvairāk Austrumeiropā...

Produktu grupu īpatsvars eksportā ES9 valstīs (%; 2021. – 2023. gadā vidēji)

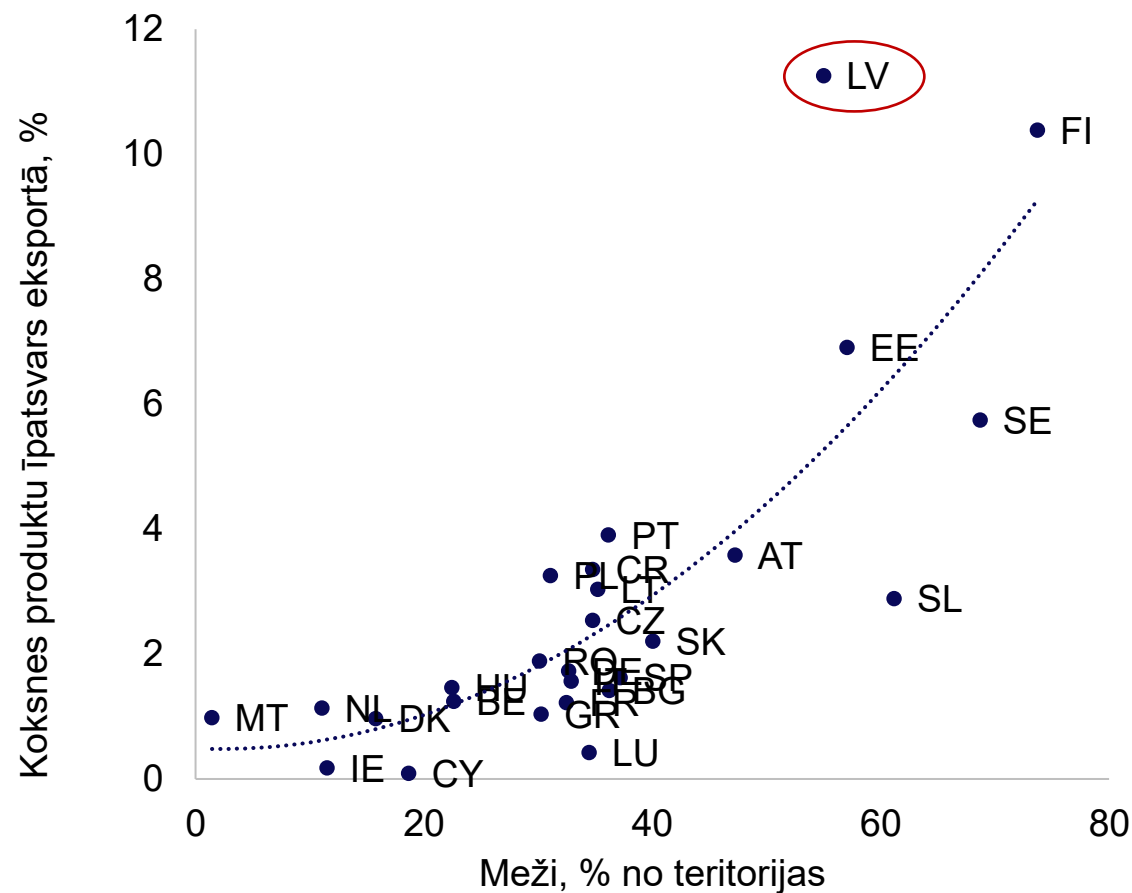

... un vairāk nekā būtu pamatots ar pieejamiem resursiem

Lauksaimniecības zemes platības un lauksaimniecības un pārtikas produktu daļa eksportā ES valstīs (2023. gadā)

Meža platības un koksnes produktu daļa eksportā ES valstīs (2023. gadā)

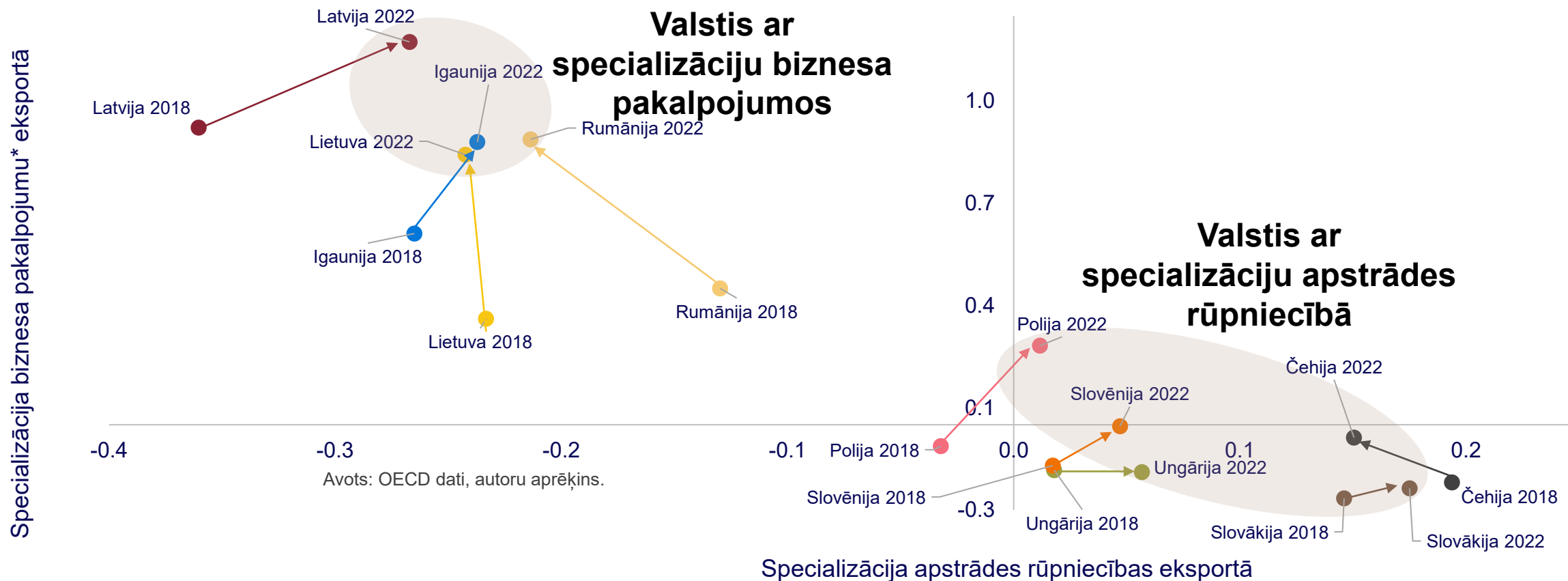

Lauksaimniecības un pārtikas produkti: 1. – 24. produktu grupas pēc HS92 klasifikācijas. Koksnes produkti: 44. – 49. produktu grupa.

Avots: Atlas of Economic Complexity un Pasaules Bankas dati, autoru aprēķins.

Austrumeiropā skaidri iezīmējas divas valstu grupas ar: (1) specializāciju rūpniecībā; (2) specializāciju pakalpojumos. Latvija atrodas otrajā grupā.

ES9 valstu specializācija (RCA**) apstrādes rūpniecībā un biznesa pakalpojumos (2018. un 2022. gadā)

* Biznesa pakalpojumi ietver informācijas tehnoloģijas, finanšu, transporta, kā arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumus.

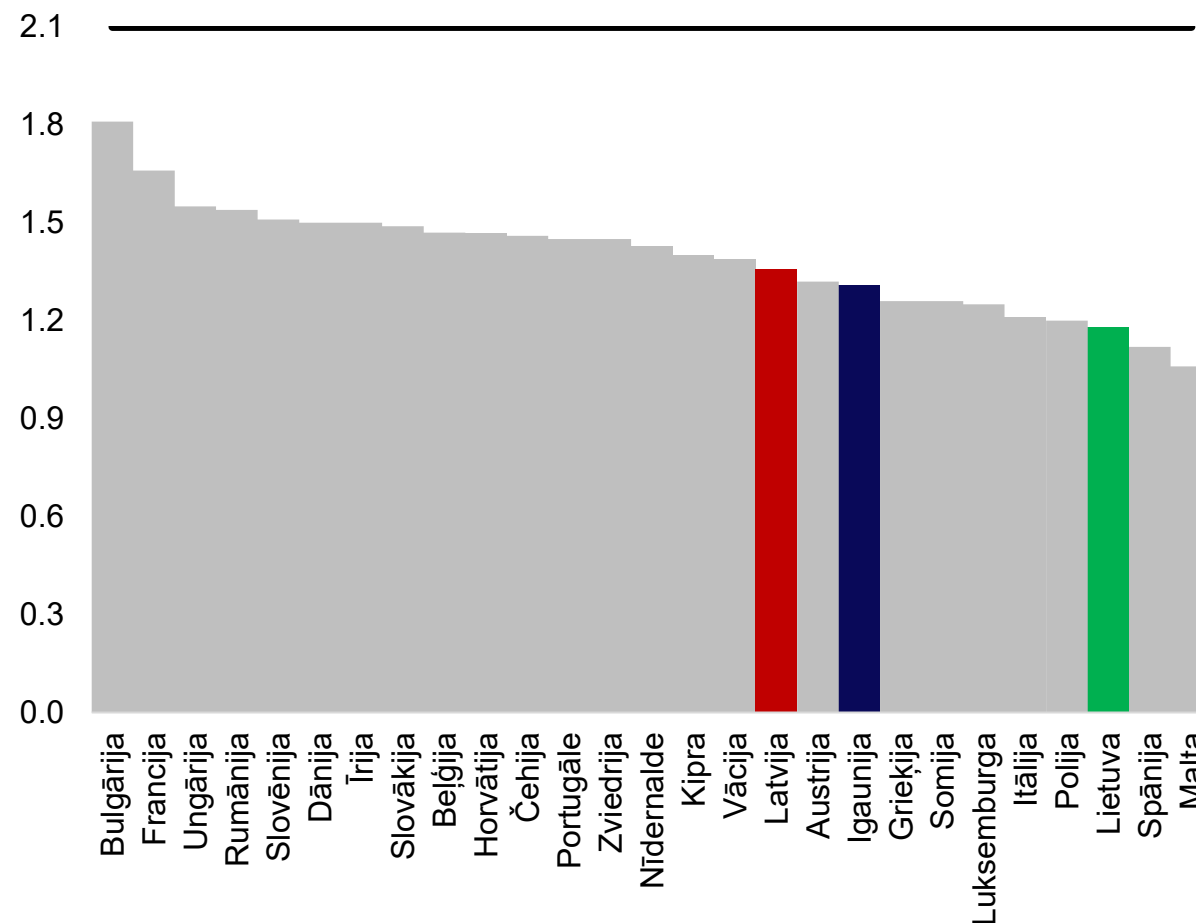
** Katrai valstij un nozarei aprēķināta iekšzemes pievienotā vērtība eksportā pret kopējo iekšzemes pievienoto vērtību eksportā un salīdzināta ar tās pašas nozares ES9 vidējo rādītāju. Ja noteiktā valstī tā ir lielāka par ES9 vidējo, $RCA > 0$ (salīdzinošā priekšrocība); ja tā ir mazāka, $RCA < 0$ (nav salīdzinošā priekšrocība).

Avots: OECD dati, autoru aprēķins.

#3. Cilvēkkapitāls. Ar demogrāfiju visbiežāk saprot dzimstību, bet Latvijā tā ir tuvu ES vidējam līmenim

- Nevienā ES valstī bērnu skaits uz sievieti pat tuvu nav 2.1 sliekšnim – līmenim, kas nepieciešams, lai nākamā paaudze nebūtu mazskaitlīgāka par pašreizējo;
- Maz ticams, ka pastāv kāda viegla un lēta reforma, kas zemas dzimstības problēmu atrisinātu kā ar brīnumnūjiņu;
- Pat būtisks dzimstības pieaugums nedotu tūlītēju balstu ekonomikas izaugsmes tempam, jo starp piedzimšanu un darba gaitu sākumu ir ap 20 gadu.

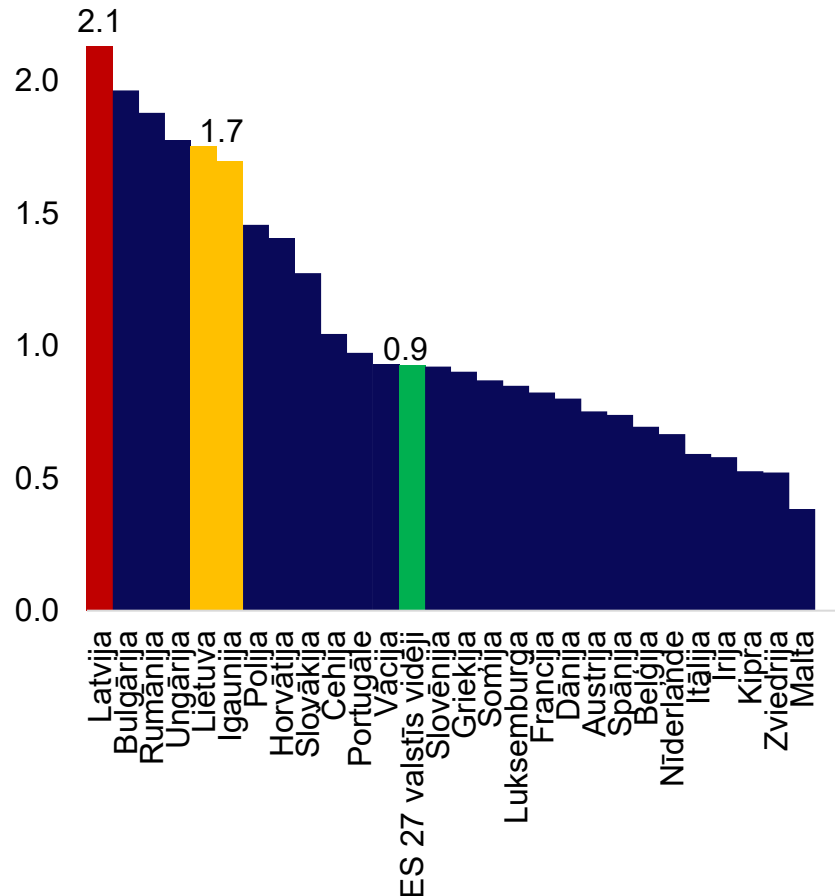
Bērnu skaits uz sievieti ES valstīs
(fertility rate; 2023. gadā)

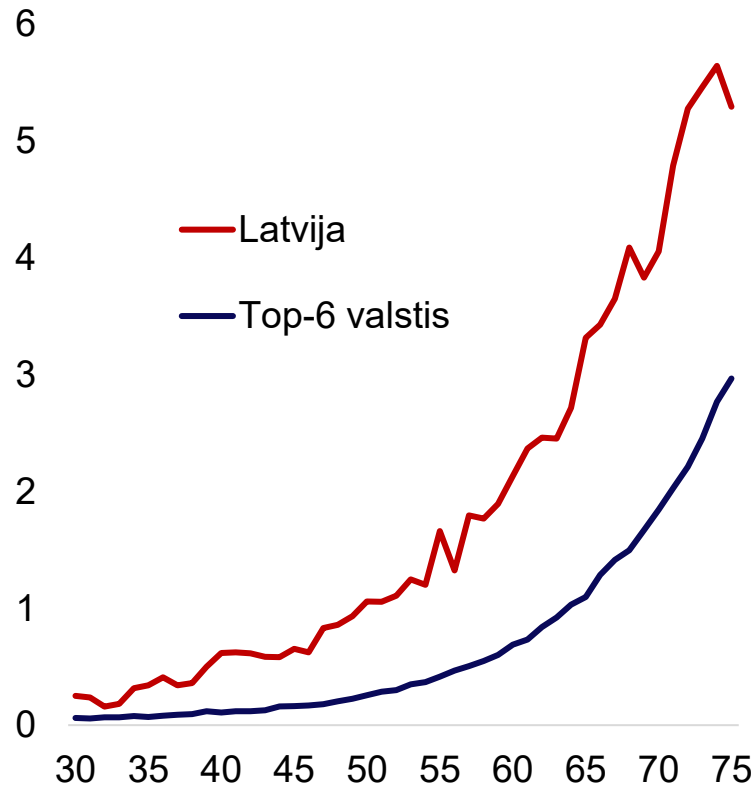
Avots: Eurostat dati.

Latvijas sabiedrība cieš no priekšlaicīgās mirstības. Tās izskaušana var izglābt 4 tūkst. dzīvību gadā

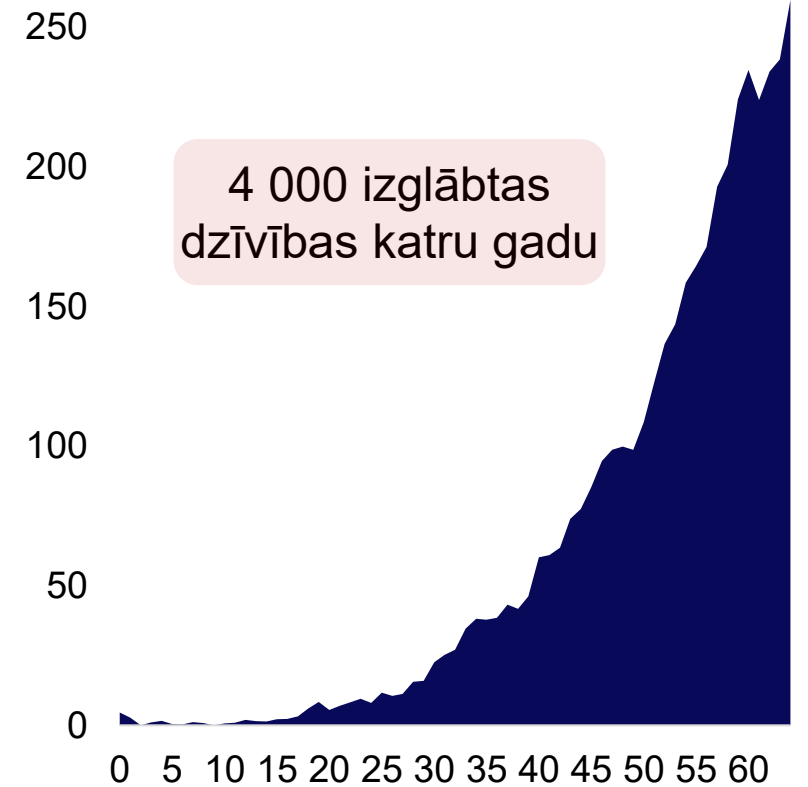
Varbūtība vīrietim nomirt 60 gadu vecumā ES valstīs (%; 2023. gadā)

Varbūtība vīrietim nomirt noteiktā vecumā (%; 2023. gadā)

Izglābto dzīvību skaits gadā, mazinot mirstību katrā kohortā līdz top-6 valstu līmenim (2017. – 2021. gadu vidējais rādītājs)

Top-6 valstis: sešas ES valstis ar zemāko mirstību darbības vecumā (neskaitot Dienvideiropu) – Zviedrija, Somija, Īrija, Beļģija, Nīderlande, Dānija.

Labākas veselības ekonomiskie ieguvumi 20 gadu laikā

Iedzīvotāju skaits

4 000

dzīvību skaits, ko var
izglābt katru gadu

60 000

Latvijas iedzīvotāju skaits
šodien būtu lielāks

Nodarbinātība

40 000

nodarbināto skaits Latvijā
šodien būtu lielāks

Ekonomikas izaugsme

0.2% gadā

straujāka ekonomiskā
izaugsme katru gadu

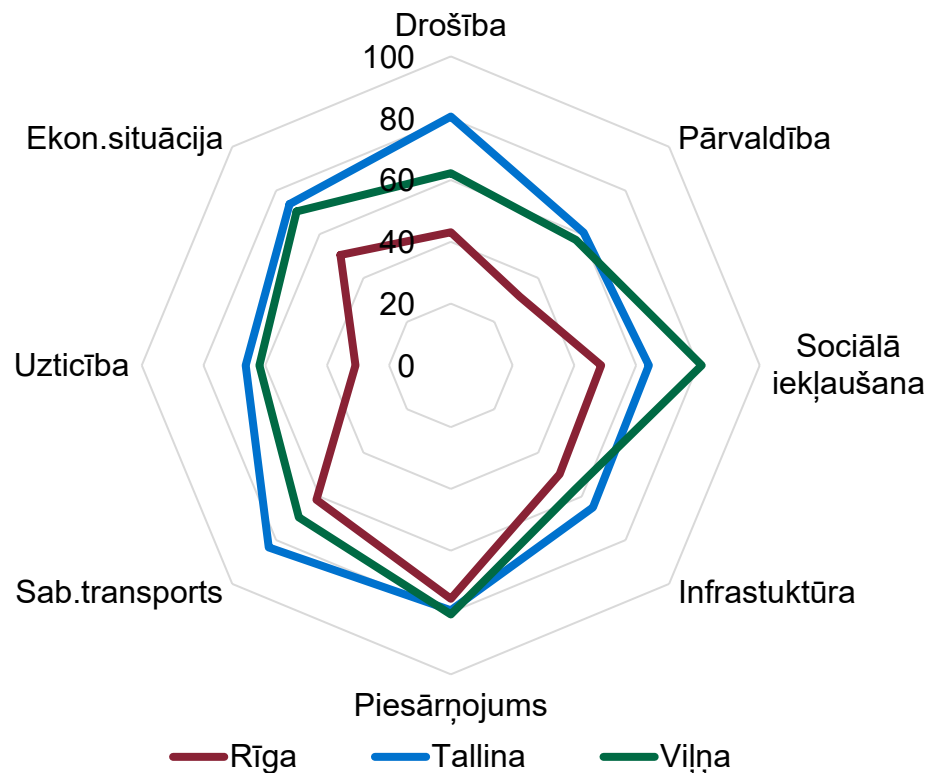
4%

lielāks iekšzemes
kopprodukta (IKP) līmenis
Latvijā šobrīd

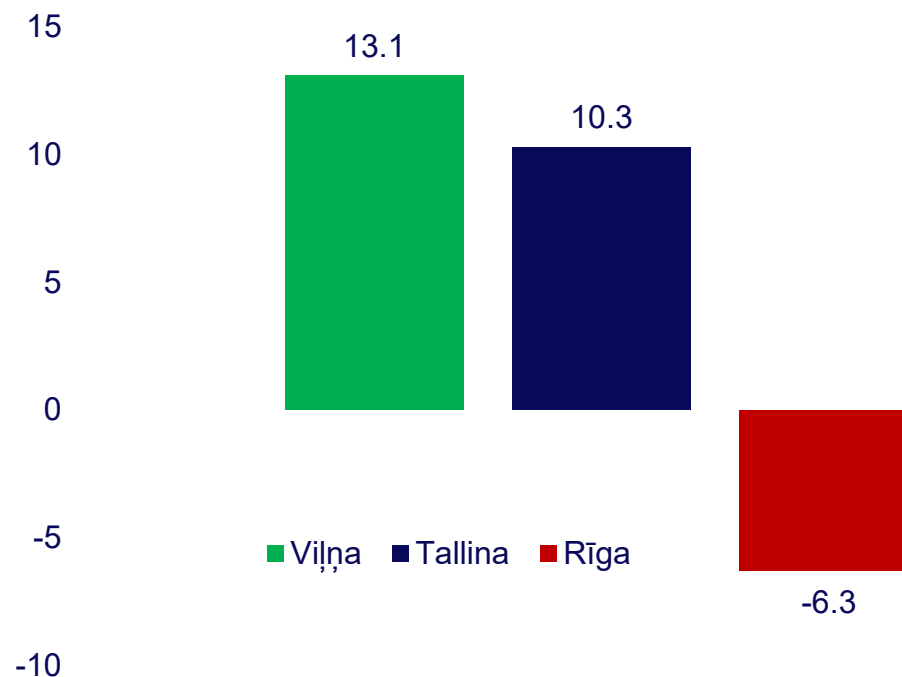
Latvijas pārmērīgās mirstības makroekonomiskās ietekmes novērtējums balstīts uz mirstības rādītāju salīdzinājumu katrā kohortā (līdz 65 gadu vecumam) starp Latviju un 6 ES valstu grupu (Beļģija, Dānija, Vācija, Francija, Nīderlande, Lielbritānija) 2002.–2019. gadā (pirms Covid-19 pandēmijas).

Dzīves kvalitāte galvaspilsētā pagaidām neveicina augsti kvalificētu un radošu cilvēku imigrāciju

Dzīves kvalitāte pilsētā (0 – 100 skalā; 2023. gadā)*

Iedzīvotāju skaita pārmaiņas (%; 2025. gada sākumā salīdzinājumā ar 2015. gada sākumu)

- Migrāciju var veicināt, taču svarīgākais – kas tieši brauks uz Latviju.
- Augsti kvalificētie – ir vajadzīgi, bet masveidā neiebrauc (pieprasīti bagātākās valstīs ar augstāku dzīves kvalitāti);
- Zemi kvalificētie – var masveidā iebrukt, bet nav pieprasīti (Somālijā, Nigēra, Afganistānā u.c. vairākums iedzīvotāju neprot lasīt nevienā valodā).

* 0 – sliktākais rādītājs Eiropas 83 pilsētu vidū; 100 – labākais rādītājs.

Metodoloģija: sk. Krasnopjorovs O. (2022). Vai Rīga ir gatava nākamajiem 820 gadiem? Rīgas paradīzes atslēgas meklējot. Latvijas Bankas [diskusijas materiāls Nr. 2/2022](#).

Avots: Eiropas Komisijas aptaujas un Baltijas valstu statistikas iestāžu dati; autora aprēķins.

Iekšējās darba roku rezerves joprojām ir būtiskas, tās jāaktivizē

Iekšējās darba roku rezerves Latvijā 2023. gadā
(tūkst. cilvēku)

Vecums	Vīrieši	Sievietes
15-19	11.3	12.8
20-24	3.5	2.7
25-29	1.2	0.6
30-34	3.4	0.5
35-39	2.5	0.2
40-44	3.2	1.8
45-49	4.3	3.3
50-54	6.1	3.7
55-59	6.2	3.1
60-64	3.5	
Kopā	45.1	28.7
	73.8	

Jaunieši:

profesionālās izglītības un attiecīgo prakses vietu zema izplatība un prestižs.

Vīrieši pusmūža vecumā:

- novecojusi izglītība un zema mūžizglītības izplatība,
- zemas digitālās prasmes,
- veselības stāvokļa pasliktinājums.

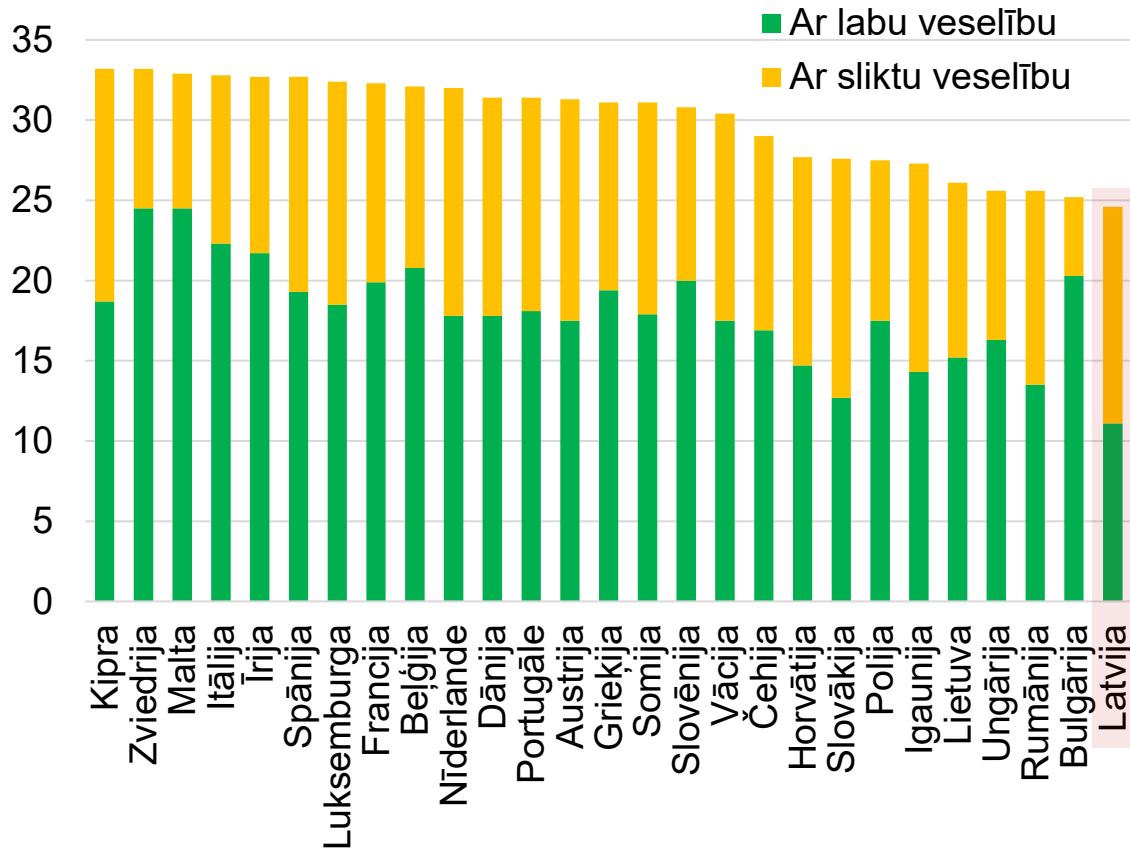
Iekšējās darba roku rezerves atspoguļo papildu nodarbinātību, ja nodarbinātības līmenis attiecīgajās vecumgrupās sasniegtu ES6 valstu vidējo līmeni.

ES6 valstis ir Vācija, Dānija, Nīderlande, Čehija, Zviedrija, Igaunija.

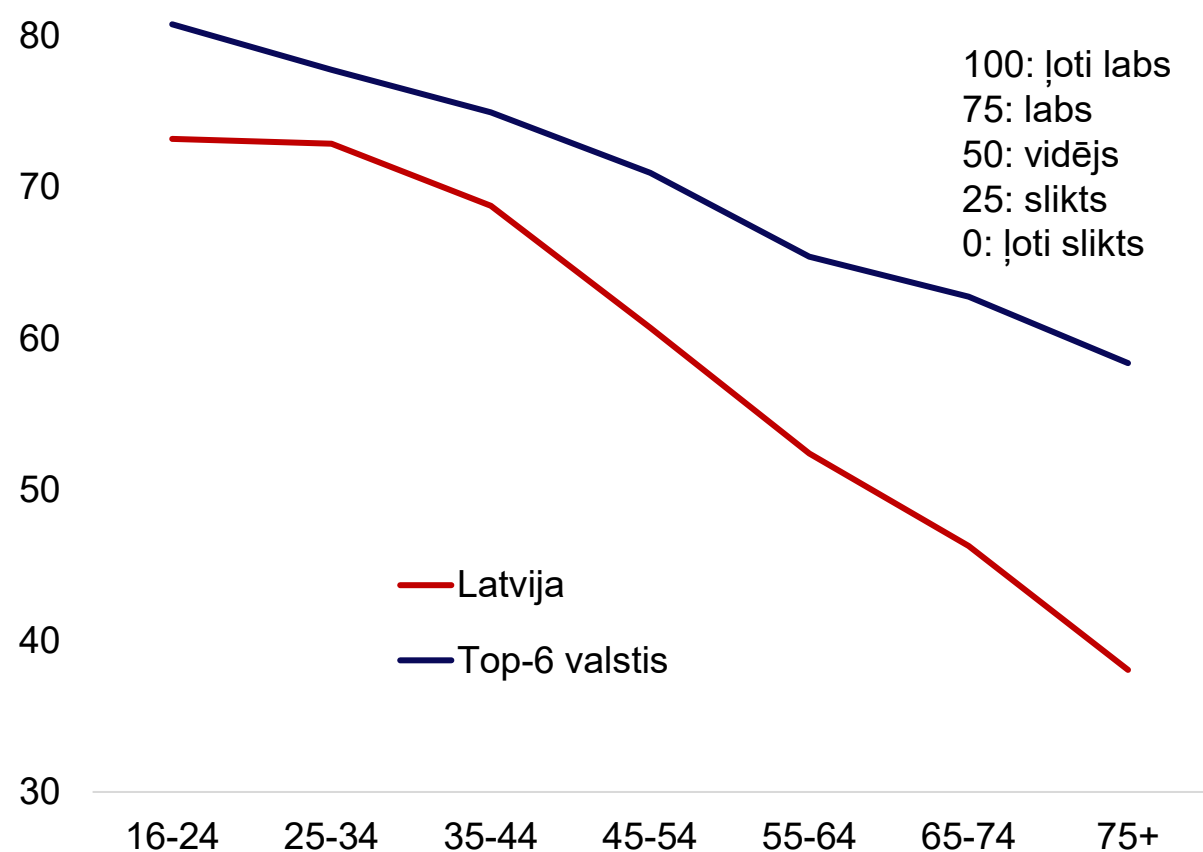
~7% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita.

Pensijas vecuma celšana nav panaceja, ja nodarbinātību kavē veselības problēmas. Neuzlabojot jauniešu veselību tagad, nākamajā paaudzē pusmūža vīriešu veselības problēmas var saglabāties

Paredzamais mūža ilgums vīriešiem 50 gadu vecumā (2023. gadā)

Veselības stāvokļa pašvērtējums dažāda vecuma vīriešiem (0-100 punktu skalā; 2024. gadā)

Top-6 valstis ir sešas Eiropas Savienības valstis ar augstu nodarbinātību (2024. gadā) - Nīderlande, Dānija, Zviedrija, Igaunija, Īrija un Vācija.

Avots: Eurostat dati, autora aprēķins.

Latvijai lielas iespējas tālāk uzlabot izglītības kvalitāti

Trīs labāko augstskolu vidējais rangs Times Higher Education reitingā (2024. gadā)

- Ievērojamas atšķirības centralizēto eksāmenu rezultātos [starp Latvijas vidusskolām](#).
- Vidusskolas absolventi ar augstiem centralizēto eksāmenu rezultātiem izvēlas noteiktas Latvijas augstskolas, bet ar zemiem rezultātiem – pavisam citas augstskolas ([sk. 4. slaidu šeit](#)).
- Pat absolvējot līdzīga nosaukuma studiju programmas dažādās Latvijas augstskolās, to absolventu alga [mēdz atšķirties vairākkārt](#).
- Latvijas augstskolas starptautiskajos reitingos atrodas nedaudz zemāk par Lietuvas augstskolām un būtiski zemāk par Igaunijas augstskolām, kā arī būtiski zemāk par Somijas vai Zviedrijas reģionālām augstskolām.

Reitingā pavisam iekļautas 1906 augstskolas no 108 valstīm. Zaļš – augsta vieta reitingā (Apvienotā Karaliste: trīs labāko augstskolu vidējais rangs ir 5), sarkans – zema vieta reitingā (Bulgārija: trīs labāko augstskolu vidējais rangs ir 1583).

Avots: Times Higher Education, autora aprēķins.

Vai Latvijas ekonomikas izaugsmes tempu var dubultot no pašreizējiem 2% uz 4%?

Latvijas ekonomikas izaugsmes tempu var paātrināt pat par 4 procentu punktiem:

Cilvēkkapitāla komponente (+2 pp. gadā):

- Mazinot priekšlaicīgu mirstību darbspējas vecumā un uzlabojot nodarbināto iedzīvotāju veselību (+0.3 pp. gadā);
- Aktivizējot iekšējās darbaroku rezerves (+0.3 pp. gadā),
- Paaugstinot izglītības līmeni (+0.2 pp. gadā) un izglītības kvalitāti (+0.5 pp. gadā),
- Piesaistot augsti kvalificētus migrantus (+0.6 pp. gadā).

Investīciju komponente (+1 pp. gadā):

- Noņemot investīciju šķēršļus un mazinot būvniecības izmaksas par 20%.

Inovāciju komponente (+1 pp. gadā):

- Zinātniskie izgudrojumi, to pārnese un ekonomikas struktūras pārmaiņas uz augstās pievienotās vērtības produktiem.

Izšķiroši svarīga ir efektivitāte:

- Nevis vienkārši iedzīvotāju skaits, bet to izglītība, prasmes, veselība.
- Nevis vienkārši investīciju apjoms, bet to atdeve, struktūra un izmaksu efektivitāte.

Paldies par uzmanību!

Krasnopjorovs O. (2025). [Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi? Otrā daļa – investīcijas](#)

Krasnopjorovs O. (2024). [Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi? Cilvēkkapitāla spēcīgāšanas ceļš](#)

Krasnopjorovs O. (2024). [Rečeks rečekom – vai komunālie pakalpojumi Latvijā tiešām ir starp dārgākajiem pasaulē?](#)

Krasnopjorovs O. (2023). [Vēlreiz par Latvijas atpalcību no Lietuvas un Igaunijas](#)

Krasnopjorovs O. (2023). [Recepte ekonomikas izaugsmei – desmit fakti](#)

Krasnopjorovs O. (2022). [Vai Rīga ir gatava nākamajiem 820 gadiem? Rīgas paradīzes atslēgas meklējot.](#)

Ekonomikas attīstība nenozīmē ražot to pašu, tikai vairāk; jāvirzās uz unikālu, kvalitatīvu un sarežģītu preču un pakalpojumu radīšanu. Recepte šādai ekonomikas attīstībai - iedzīvotāju izglītība un veselība, kā arī investīcijas un inovācijas, kurās galvenais ir atdeve un izmaksu efektivitāte, ne tik daudz ieguldītās naudas apjoms.

Oļegs Krasnopjorovs

Mūsu valsts, mūsu banka

Jautājumiem un komentāriem:
Olegs.Krasnopjorovs@bank.lv